

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské výchovy

Bc. Karolína Poledníková

Studijní obor: Sociální pedagogika

Specializace: Projektování a management

Prevence rizik při užívání sociálních sítí u dětí v dětském domově

Prevention of social media risks with children in children's homes/institutional care

Diplomová práce

Olomouc 2023

Mgr. Milena Öbrink Hobzová, Ph.D.
vedoucí DP

Anotace

Diplomová práce se zabývá prevencí rizik při užívání sociálních sítí u dětí v dětském domově. Dělí se na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části definuji základní pojmy práce, jakými jsou například: dětské domovy, role vychovatele a metodika prevence, sociální sítě, rizika sociálních sítí apod. Zabývám se prevencí, která je klíčová pro celé téma práce. Ve výzkumné části analyzuji prevenci při užívání sociálních sítí ve vybraném dětském domově na základě rozhovorů s vybranými participanty.

Klíčová slova

Dětský domov, vychovatel, sociální sítě, internet, prevence, rizika

Annotation

This master thesis deals with the prevention of risks in the use of social networks among children in a residential child care community. This thesis is divided into a theoretical part and an analysis part. In the theoretical part, I define the basic terms of the thesis, such as: children's homes, the role of the educator, methodology of prevention, social networks, risks of social networks, etc. I deal with the term prevention, which is a key term to the entire topic of the thesis. In the analysis part, I analyze the prevention of the use of social networks in a selected children's home based on interviews with selected participants.

Keywords

Residential child care community/children's home, educator, social networks, internet, prevention, risks

Čestné prohlášení

Tuto práci jsem vypracovala samostatně, veškeré literární prameny a informační zdroje, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použitých informačních zdrojů. Prohlašuji, že elektronická verze práce je shodná s verzí tištěnou.

.....

Poděkování

Poděkovat chci především vedoucí práce Mgr. Mileně Öbrink Hobzové, Ph.D. za cenné rady, ochotu a odbornou pomoc. Mé poděkování náleží také všem participantům, kteří si udělali čas a podíleli se na výzkumu.

OBSAH

ÚVOD	8
1 DĚTSKÉ DOMOVY	9
1.1 Denní režim v dětském domově	11
1.1.1 Metody v primární prevenci a její programy v dětských domovech.....	12
1.2 Cílová skupina.....	13
1.3 Vychovatel v dětském domově	14
2 PREVENCE	16
2.1 Cíle prevence a preventivních programů	19
2.2 Práce školního metodika prevence v dětském domově.....	19
2.3 Prevence při užívání internetu ze strany pedagogických pracovníků	21
2.4 Typy prevence a preventivních programů.....	22
2.4.1 Úrovně prevence a příslušné programy.....	24
2.5 Efektivní a neúčinná primární prevence.....	26
2.6 Projekty zaměřené na prevenci v online světě	27
2.6.1 Projekt E – Bezpečí	27
2.6.2 Safer Internet Centrum	28
2.6.3 Jeden svět na školách	28
2.6.4 Internetem bezpečně.....	29
2.6.5 Buď safe online	29
2.7 Dokumenty dětského domova k prevenci rizikového chování	30
3 INTERNET	31
3.1 Sociální sítě	32
3.2 Facebook	33
3.3 Instagram.....	35
3.4 Messenger.....	35
3.5 TikTok.....	36
3.6 Twitch.....	37
3.7 Youtube	37
3.8 Snapchat	38

4 RIZIKA SOCIÁLNÍCH SÍTÍ	39
4.1 Kyberšikana.....	40
4.2 Netolismus.....	41
4.3 Sexting.....	42
4.4 Kyberstalking	42
4.5 Trolling.....	43
4.6 Flaming.....	43
4.7 Happy slapping.....	44
4.8 Hoax	44
4.9 Phishing.....	44
4.10 Vliv sociálních sítí na děti a mládež.....	45
5 PRAKTICKÁ ČÁST.....	47
5.1 Kvalitativní výzkum.....	47
5.2 Výzkumný problém a cíl výzkumu	47
5.3 Výzkumné otázky.....	48
5.4 Charakteristika vybraných participantů	48
5.5 Etika výzkumu.....	49
5.6 Metoda sběru dat	50
5.7 Metoda analýzy a interpretace dat.....	50
6 VLASTNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	52
6.1 Charakteristika vybrané organizace	52
6.1.1 Věcně – prostorová stránka dětského domova.....	52
6.1.2 Sociálně – psychické klima dětského domova.....	53
6.2 Analýza a interpretace dat získaných při polostrukturovaných rozhovorech.....	54
6.3 Interpretace získaných dat.....	55
6.3.1 Úroveň znalostí pedagogických pracovníků v oblasti sociálních sítí a internetu....	55
6.3.2 Vztahy a spolupráce v oblasti prevence v dětském domově.....	56
6.3.3 Režim dětí v dětském domově	57
6.3.4 Pravomoce pedagogických pracovníků v oblasti sociálních sítí.....	58
6.3.5 Prevence v dětském domově	59
6.3.6 Pohled na regulaci užívání sociálních sítí	60

6.3.7 Děti užívaná zařízení	61
6.3.8 Kapesné a jeho využití	62
6.3.9 Přehled o užívání sociálních sítí dětmi a jeho obsahu.....	63
6.3.10 Rizikové chování u dětí, kyberšikana	64
6.3.11 Zpětná vazba	65
6.4 Diskuse	66
ZÁVĚR.....	69
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	70
Knihy a monografické publikace	70
Internetové zdroje.....	74
Obrázky	77
Přílohy	78

ÚVOD

Téma sociálních sítí je v dnešní době čím dál tím více rozšířené. Technologie jdou každým dnem krok po kroku dopředu a my se snažíme s dobou držet tempo. Téměř každé dítě má přístup k elektronickému zařízení, které je spojeno s internetem a sociálními sítěmi. Už v útlém věku dítěte se kvůli tomu může narušovat sociální dovednost a komunikační schopnost. Děti často upřednostňují snadnější a rychlejší komunikaci, kterou jim sociální sítě nabízejí. Rizika, která jsou spojena se sociálními sítěmi, mohou být při neopatrném a neuváživém užívání nebezpečná a mohou mít nedozírné následky. V dětských domovech jsou děti ohroženou skupinou, protože často přichází z dysfunkčních biologických rodin, kde se vyskytovala určitá patologie. Diplomová práce se skládá ze dvou částí, teoretické a výzkumné.

Teoretická část práce je rozdělena na čtyři kapitoly, v první kapitole se budu zabývat dětskými domovy a jejich fungováním, které je klíčové pro objasnění trávení času dětí na sociálních sítích. V dalších kapitolách potom bude popsána prevence, kterou charakterizují od obecného ke konkrétnímu pojetí, a internet, bez kterého by žádná sociální síť nemohla fungovat. Také představím rizika internetu a objasním klíčové pojmy práce.

Výzkumná část bude uskutečněna formou kvalitativního výzkumu za využití metody polostrukturovaného rozhovoru s vybranými participanty dětského domova a následně metody utváření trsů. Ve výzkumné části přiblížím vybranou organizaci, popíšu její činnost a aktivity. Cílem výzkumné části je hlouběji pochopit a objasnit preventivní strategii ve vybraném dětském domově. Získaná data analyzuji pomocí otevřeného kódování.

Výzkumný problém jsem zvolila na základě studia literatury a dalších zdrojů: Jak funguje prevence rizik při užívání sociálních sítí u dětí v dětském domově. Pro své rozhovory jsem si vybrala čtyři participanty, kteří pracují či využívají služby ve vybraném dětském domově. Představím participanty výzkumného šetření, kterými jsou: ředitelka dětského domova, metodik prevence, vychovatelka a posledním participantem je klientka dětského domova. Výsledky praktické části zpracuji pomocí metody otevřeného kódování a následně metody trsů.

Cílem práce je objasnit a analyzovat možnou prevenci při užívání sociálních sítí u dětí ve vybraném dětském domově. Zkoumány budou především metody, které fungují u dětí při prevenci rizikového chování na sociálních sítích. V závěru diplomové práce bude představená diskuse, na kterou bude navazovat seznam použité literatury a příloh.

1 DĚTSKÉ DOMOVY

Obecná představa populace je, že se narodí nechtěné dítě, či přijde tragicky o oba rodiče, a tak celé dětství stráví v dětském domově. Není tomu tak, děti se nachází v náhradní rodinné péči z mnoha důvodů, především z důvodu nefunkčnosti biologických rodin. V této kapitole popíšu dětský domov, v následujících podkapitolách vysvětlím základní pojmy týkající se dětského domova a celého tématu práce. Na příkladu denního režimu vybraného dětského domova zároveň ukážu, jak často se děti v těchto zařízeních dostanou na sociální síť.

Janský (2014) uvádí mezi základní východiska a priority všech školských zařízení pomoc a ochranu dítěte. Hlavním úkolem těchto institucí, které pečují o děti mimo jejich rodiny, je především zajištění kvalitních a bezpečných podmínek vytvořených na základě pozitivních a upřímných citových vztahů, které umožňují prohlubování důvěry mezi dospělým a dítětem (Janský, 2014).

Dětský domov je jedním z prostředků náhradní a rodinné výchovné péče. Funguje jako náhrada nefunkčních biologických rodin, které nemohou ze závažných důvodů zabezpečit výchovu dítěte. Základní organizační jednotkou pro práci s dětmi v zařízení je rodinná skupina. Dětský domov spolupracuje s příslušnými sociálními institucemi, jako je Odbor sociální ochrany a práv dětí (dále jen OSPOD) nebo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Cílem OSPOD je umístit děti do pěstounské péče či je zařadit do osvojení. Ne vždy je však možné tento způsob realizovat, a dítě proto musí být umístěno do zařízení ústavní péče (Ptáček et.al., 2016).

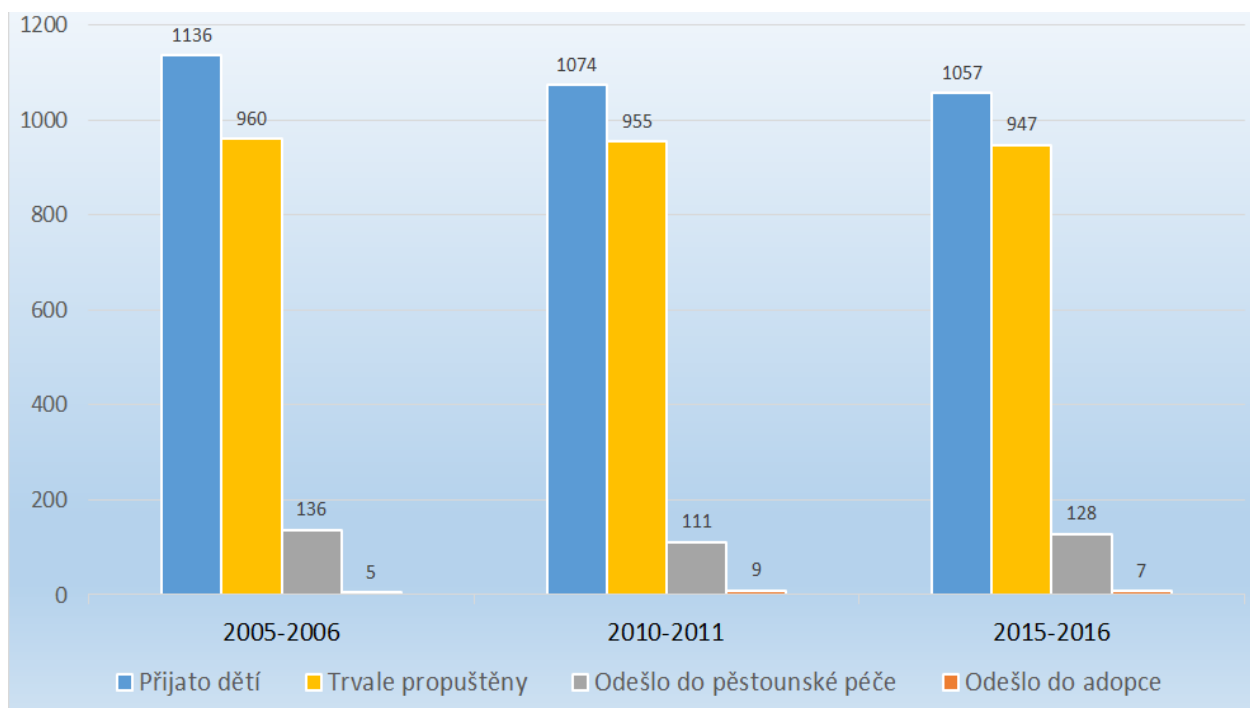
Dětské domovy jsou druhem školského zařízení a najdeme v nich věkově heterogenní skupiny dětí zpravidla ve věku od 3 do 18 let. Tato maximální věková hranice je dána zákonem, pokud se však dítě rozhodne pokračovat ve studiu, může v dětském domově zůstat do doby, než studium dokončí. Maximálně však do 26 let. Jinými slovy smí dítě v dětském domově pobývat po celou dobu, má status studenta (Zákon č. 109/2002 Sb., § 1).

Do této kategorie spadají děti a mládež, které je třeba okamžitě umístit do náhradní péče do doby, kdy rozhodne soud. Sestava dětí se stále mění, přibývá dětí s postižením, romských dětí a dětí s patologickým chováním (Pugnerová, Kvintová, 2016).

Jochmannová (2021) naopak uvádí, že se dětský domov řadí do specifické skupiny školských zařízení, do kterých dále ještě spadají dětské domovy se školou a výchovné ústavy. V zařízeních jsou často umístěny děti s komplexními traumaty, proto v některých dětských domovech můžeme najít psychology, kteří pomáhají dětem a jsou zaměstnáni díky projektům. Jiné domovy zase mají pro změnu smlouvy s externími psychology. Bohužel je tato psychologická péče z hlediska terapeutického stále špatně dostupná. Psychoterapeutická péče u dětí je zcela zásadní pro prevenci jejich budoucího fungování a zamezení budoucích problémů.

Dětský domov je určen pro děti, které nemají závažné výchovné problémy. Pokud děti závažné výchovné problémy mají nebo se u nich projeví po umístění do dětského domova, jsou zařazeny do jiného typu zařízení, jako je například dětský domov se školou nebo diagnostický či výchovný ústav (Bělík et.al., 2017).

Web sancedetem.cz uvádí data z uplynulých let, naposledy aktualizována v roce 2021, ze kterých vyplývá, že po dovršení 18 let do reálného života opustí dětský domov ročně necelé dvě stovky dětí. Zbývající celkový počet evidovaných opuštěných dětí zahrnuje umístění do pěstounské péče, z nichž některé jdou k adopci. Zbývající čísla představují četnost návratu k biologickým příbuzným nebo umístění do jiné ústavní péče.

Obrázek č.1: Odchody a příchody dětí z/do dětských domovů (sancedetem.cz, 2021)

U dětí nastane přemístění do dětského domova v případě, že je nařízena ústavní výchova soudem ze sociálních či jiných důvodů. Soud takovou výchovu nařídí v případě ohrožení výchovy dítěte, a to v ohrožení rozumovém, tělesném a duševním; zejména pokud jde o opakované porušení dřívějšího opatření, které nevedlo k dřívější nápravě. Zákon č. 109/2002 Sb., stanovuje, že důvodem pro rozhodnutí soudu nemůže být nedostatečná bytová či majetková situace. Rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy je platné nanejvýš 3 roky, pokud však důvody k ústavní výchově nadále přetrvávají, může soud opakovaně prodlužovat dobu pobytu. Pokud důvody vedoucí k ústavní výchově pominou, či dojde k zajištění jiné ústavní péče, soud neprodleně zruší ústavní výchovu a rozhodne o dalším průběhu (Novotný, 2017).

1.1 Denní režim v dětském domově

Denní režim v dětském domově je vždy zaznamenán ve vnitřním řádu každého dětského domova. Denní režim je v každém domově individuální dle potřeb dětí. Tento denní režim je vytvořen na principu prostudování vnitřního řádu mého zkoumaného zařízení a rozhovoru s vychovatelem konkrétního dětského domova.

Budíček platí pro všechny děti vyjímaje nemocných. Ve všední dny je budíček nastaven na 6.00 hod., o víkendu či svátcích na 9.00 hod. Studenti gymnázií, učilišť nebo vysokých škol se budí samostatně podle vlastního rozvrhu. Děti v tomto věku jsou vedeny k samostatnosti.

Každé dítě provádí **ranní hygienu** individuálně, s výjimkou dětí mladšího školního věku, kterým asistuje vychovatel. Děti samy dělají ranní úklid ve svých pokojích.

Snídaně probíhá v kmenových rodinných skupinách, kde jsou děti vedeny vychovatelkami/ vychovateli.

Odchod do školy je u každého dítěte individuální. Děti, které navštěvují speciální školy, případně děti v předškolních zařízeních, jsou odvezeny vychovatelem, zbytek dětí se samostatně přepravuje do školy autobusem nebo jiným typem dopravy.

Ukončení výuky probíhá individuálně, děti se po vyučování vracejí do dětského domova.

Oběd mají děti v dětském domově, stravují se v domovské jídelně, kde na ně dohlízejí pedagogičtí pracovníci. Výjimka platí pro děti, které jsou ubytovány na internátech či navštěvují vzdálenější školy.

Odpolední činnost vychází z týdenních výchovně-vzdělávacích plánů. Hlavní část je naplněna venkovní činností, prací, sportováním (venku, uvnitř), procházkami v přírodě, návštěvami kulturních akcí, sportováním v tělocvičně, lezením na lezecké stěně, výtvarnou činností, hudební a dramatickou výukou, společenskými hrami, návštěvami kroužků a jinými činnostmi.

Příprava na vyučování probíhá pravidelně, vždy za přítomnosti vychovatele. Každé dítě se vždy připravuje tak, aby nerušilo ostatní. Pokud nejsou zadány žádné úkoly, děti opakují učivo, čtou knihu atd. Vychovatel dbá na to, aby úkoly byly splněny včas, aby prostředí bylo klidné a bezpečné. Pomáhá dětem a dohlíží na plnění zadaných úkolů. Příprava probíhá na pokojích či ve společenských místnostech kmenových rodinných skupin.

Večerní zaměstnání probíhají na základě týdenních výchovně-vzdělávacích plánů, včetně osobního volna.

Večeře probíhá ve společné jídelně, kde jsou děti vedeny vychovatelkami/ vychovateli.

Večerní hygiena se provádí denně, součástí hygieny je každodenní sprchování.

Hodnocení probíhá každý den na konci dne, formou neformálního setkání s dětmi. Pedagog hodnotí chování dětí během dne a samotné děti mají možnost se vyjádřit.

Večerka je organizována od 20.00 hod. v závislosti na věku dětí. Volnočasové aktivity jsou například sledování televizních programů, které jsou povoleny do 22.00 hod. Záleží na věku a chování dětí během dne (Vnitřní řád dětského domova ████████, 2022).

1.1.1 Metody v primární prevenci a její programy v dětských domovech

V dětských domovech je realizováno mnoho preventivních opatření, jejichž účelem je snížit počet rizikových situací nebo minimalizovat dopad na dítě. Dominantním preventivním opatřením je rozhovor s dítětem, kdy pedagog seznamuje dítě, jak se chovat bezpečně v online prostředí (89,16 %). Další oblíbenou metodou prevence je dialog, který funguje obráceně – dítě vychovatele seznamuje a vychovatel mu odpovídá a reaguje na něj (52,41 %). Často využívaným prostředkem pro prevenci jsou také filmy zaměřené na prevenci (57,23 %) a také téměř polovina pořadatelů preventivních programů aktivně pořádá přednášky a debaty, které jsou zaměřené na prevenci rizikového chování na internetu (47,59 %) (Kopecký, 2022).

Čísla vyplývají ze studie, které se zúčastnilo celkem 166 pracovníků dětských domovů ze všech krajů České republiky a 197 klientů dětského domova (Kopecký, 2022).

Kopecký (2022) uvádí, že se dětské domovy zabývají velmi širokou problematikou. Mezi nejčastější témata, která se dotýkají bezpečí na internetu řadí:

- komunikaci s cizími lidmi,
- ochranu osobních údajů na internetu,
- seznamování na internetu,
- agresí na internetu (šikana nebo vyhrožování),
- rizikové sexuální chování na internetu.

1.2 Cílová skupina

Za cílovou skupinu v této práci považujeme děti zpravidla ve věku od 3 do 18 let bez závažných výchovných problémů. Výjimky jsou, pokud dítě studuje či je mladší věku 3 let, ale má staršího sourozence v dětském domově. Tyto děti jsou plně integrovány do společnosti, navštěvují běžnou školu a mají srovnání se svými vrstevníky. V dětském domově jsou zpravidla umístěny děti, které nemají závažné poruchy chování. V zařízení je o děti postaráno podle jejich individuálních potřeb. Existuje mnoho důvodů, proč jsou děti umístěny do dětského domova. Nejčastějšími jsou problémy sociální povahy.

V dětském domově mohou být také nezletilé matky společně se svými dětmi (Řezáč, 2022).

Zákon č.109/2002 Sb., uvádí, že se do zařízení umísťují i děti s mentálním, tělesným, řečovým nebo kombinovaným postižením, které získaly ústavní výchovu, bezpečnostní výchovu nebo nařízená preventivní opatření, pokud zdravotní postižení neodpovídá jejich umístění.

Podle zákona č.109/2002 Sb., § 2 je dětem poskytováno:

- „*stravování, ubytování a ošacení,*
- *učební potřeby a pomůcky,*
- *úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělávání,*
- *úhrada nákladů na zdravotní služby, léčiva a zdravotnické prostředky, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud nebyly zdravotní služby vyžádány zákonnými zástupci dítěte,*
- *kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení,*
- *úhrada nákladů na dopravu do sídla školy.“*

Děti jsou umístěny do rodinné skupiny, která má zpravidla 6–8 členů. Sourozenci jsou až na výjimky zařazeni společně do jedné skupiny. Dětské domovy mají obvykle 2 až 6 rodinných skupin, záleží na kapacitě domova. Pobyť u jednotlivých dětí trvá různou délkou. Hoferková (2009) však uvádí, že průměrně děti stráví v dětském domově 14,5 let.

Děti se v dětském domově potýkají s nedostatkem vnějšího citu, rodičovské lásky, nedostatkem jistoty, a díky tomu jsou vystaveny nebezpečí poruchy osobnosti, která se projevuje jako vytěsnění rodičovského obrazu, rodinného zázemí, bezpečí a jistoty budoucnosti (Votruba, 2011).

1.3 Vychovatel v dětském domově

V dětském domově pracuje pedagogický tým spolu se správními zaměstnanci. Nyní se zaměřím konkrétně na vychovatele v dětském domově, který je hlavním aktérem výchovy dítěte. Vychovatel pracuje s dětmi a mladými lidmi v jejich těžkých životních situacích, organizuje režim a výchovně-vzdělávací činnosti v domově. Klíčovou roli hraje vychovatel při regulaci času stráveném na sociálních sítích a u kontroly samotného obsahu a další činnosti.

Pojem pedagogický tým označuje skupinu pedagogických pracovníků výchovně vzdělávací instituce. Pedagogický tým se vyznačuje základními společnými znaky (Žufníček a kol., 2012).

Pedagogický slovník (2013) definuje vychovatele jako člověka, který výchovně působí na jiné osoby, obvykle na děti a mladší generaci. Vychovatel využívá výchovně vzdělávací činnost, která je zaměřená na individuální potřeby dětí. Pro pozici vychovatele je nezbytné mít odborné vzdělání dle zákona č.563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Pro všechny pedagogické pracovníky zákon ukládá trestní bezúhonnost, znalost českého jazyka a zdravotní způsobilost. Dalším požadavkem na práci vychovatele v dětském domově podle §18 zákona č. 109/2002 Sb., ve znění platných předpisů je, že musí splňovat podmínku psychické způsobilosti.

Role vychovatele vyžaduje určité kompetence, kterými by měl vychovatel disponovat. Je to především odbornost, soubor osobních vlastností, kvalifikovanost vychovatele. Důležité jsou také hodnoty, kladný vztah k dětem a mládeži. Vychovatel by měl umět pozitivně propojit lidské vlastnosti a pedagogicko-psychologické vzdělání, schopnost diagnostikovat, řídit činnosti, projektovat, hodnotit a v neposlední řadě spolupracovat. Spolupráce je klíčová pro fungování a chod celého dětského domova. Velice důležitá je také komunikace s dětmi a mládeží (Kolář, 2012).

2 PREVENCE

Prevence je pro děti nesmírně důležitá, hlavně v dnešní době, kdy nám sociální sítě a obecně internet přináší mnoho pozitiv, ale i negativ. Prevenci považuji za klíčovou, aby nedošlo k nezodpovědnému, pro dítě nebezpečnému, užívání. Děti v dětském domově nejsou žádnou výjimkou, stejně jako u dětí v běžných rodinách se objevují rizikové situace, kterým je důležité předcházet, případně včasné řešit při již vniklém problému. V této kapitole se zaměřím na cíle prevence a preventivních programů, na práci preventisty v dětském domově, charakterizují prevenci ze strany pedagogických pracovníků, která hraje klíčovou roli v celé práci.

Pojem prevence je původem z latiny a znamená předem přijatá opatření, včasná obrana nebo ochrana. Přibližně koncem 50. let se prevence rozdělila na primární a sekundární (Nešpor et al., 1999).

Jako prevenci označujeme všechna opatření, která směřují k předcházení a k minimalizování jevů nežádoucích či patologických jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledky. Nejčastěji sem můžeme zařadit předcházení různým nežádoucím projevům a jejich minimalizaci a chování související s poruchami chování nebo s onemocněním, poškozením, úrazy atd., dále pak samotným projevům rozmanitých typů rizikového chování, které ohrožuje společnost, a hlavně jedince v ní (Čech, Zvoníčková 2017).

Miovský (2010) uvádí, že prevence rizikového chování představuje nehomogenní soubor různých přístupů a intervencí, které jsou obsaženy v několika koncepcích. Jedná se o dost citlivé a stále v dnešní době tabuizované téma, které se snažíme co nejvíce rozšiřovat a rozpoznat. Je těžké určit hranici mezi tím, co můžeme považovat za školskou prevenci, zdravotnickou prevenci a prevenci kriminality. Všechny tři se často doplňují a překrývají. Je důležité si uvědomit, že primární prevence má mezioborovou povahu, je součástí např.: pedagogiky, psychologie, sociologie, veřejného zdraví aj. Současně se také setkáváme s propojeností a rozvíjením v různých resortních liniích, nejčastěji je to školská, zdravotnická a poté sociální. S prevencí rizikového chování můžeme také přijít do styku v resortu spravedlnosti, či vnitra a dopravy.

V praxi je často prevence spojována s obsahem pojmu terapie. Pokud prevence selže, navazuje na ni terapie, což můžeme vysvětlit jako řešení u již vzniklých problémů. Často využívá tento pojem například medicína, podle níž se dá prevence definovat jako „soubor sociálních a zdravotních opatření s cílem předcházet poškození zdraví, vzniku nemocí a trvalých následků z nich“ (Kraus et. al., 2017).

Podle metodického doporučení MŠMT (2010, s.1) se primární prevence zaměřuje na rizikové chování u žáků, sekundární prevence má za cíl předcházet vzniku, rozvoji a přetrvávání rizikového chování a u terciální prevence je důležité předejít zdravotním nebo sociálním potížím v důsledku rizikového chování.

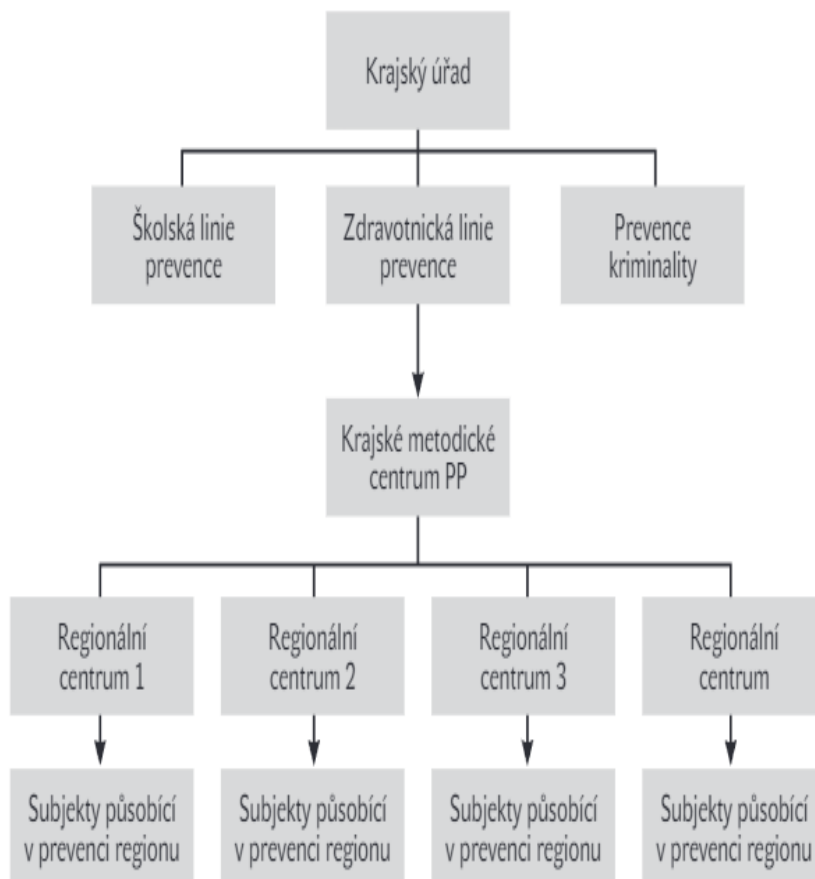
V jejich působnosti se zabývá prioritně na předcházení rozvoje rizik, které směřují zejména k následujícím rizikovým projevům v chování žáků (MŠMT, 2010):

- *„agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie,*
- *záškoláctví,*
- *závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling,*
- *rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů,*
- *spektrum poruch příjmu potravy,*
- *negativní působení sekt,*
- *sexuální rizikové chování.“*

Prevence, především ve školských zařízeních, je koordinována jak na horizontální, tak vertikální úrovni. Na horizontální úrovni spolupracuje MŠMT v rámci ČR s příslušnými resorty a ústředními orgány státní správy, kterými jsou Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky, Republikový výbor pro prevenci kriminality, Rada vlády pro rovnost žen a mužů a další platformy meziresortní úrovně, které se také zaměřují na problematiku prevence rizikového chování. Účelem vertikální koordinace je naopak sladit jednotlivé aktivity na regionální a místní úrovni (tj. na úrovni krajů a obcí) tak, aby byly zohledněny místní podmínky a potřeby, a zároveň aby byly implementovány v souladu s hlavními cíli, zásadami, principy a postupy v primární prevenci doporučenými Národní strategií primární

prevence. MŠMT na vertikální úrovni systematicky řídí a koordinuje činnost krajských školských koordinátorů prevence, metodiků prevence a dále prostřednictvím krajských školských koordinátorů a metodiků prevence také činnost školních metodiků prevence ve školách a školských zařízeních (Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže, 2019).

Základní struktura prevence na krajské úrovni (Miovský et. al., 2010).

Obrázek č.2 : Základní struktura prevence na krajské úrovni

Toto schéma představuje síť služeb primární prevence, kterou nám poskytuje ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Zde můžeme vidět přesnou hierarchii, na koho se obrátit v případě pomoci.

2.1 Cíle prevence a preventivních programů

Prevence bývá ve společnosti mnohdy nedoceněna, protože se její výsledky neukazují hned, nýbrž s časovým odstupem. Stejně tak je relativně těžké samotné měření, jak výskyt rizikového chování jednotlivých preventivních programů skutečně ovlivňuje (Kopecký et. al., 2015).

Každý preventivní program má vymezené cíle. Cíle prevence školských zařízení najdeme v dokumentu, který nazýváme minimální preventivní program. S tímto dokumentem se setkáme v každé škole a školském zařízení. Je to konkrétní soubor opatření, který je zaměřený na výchovu dětí ke zdravému životnímu stylu, rozvoj osobnosti, sociální rozvoj, a především na jejich rozvoj sociálně komunikativních dovedností. Jeho hlavní úlohou je zapojit a rozvíjet aktivitu žáků, rozšířit formy preventivní práce s dětmi, zapojit pedagogy a spolupracovat s rodiči. Za minimální preventivní program zodpovídá a zpracovává metodik prevence, a to na období jednoho roku (Miovský et al., 2010).

2.2 Práce školního metodika prevence v dětském domově

Práce metodika prevence v dětském domově není zákonem vymezena, proto nyní tedy budu charakterizovat pozici školního metodika prevence. Metodik prevence se řadí mezi školní metodiky prevence, i když je jeho práce v mnoha směrech odlišná. Cílová skupina je jiná stejně tak jako prostředí, ve kterém děti vyrůstají.

Práce školního metodika prevence je náročná, protože musí disponovat rozsáhlým množstvím znalostí a dovednostmi z mnoha oborů, ale také musí být schopen vykonávat základní či pokročilou diagnostiku skupiny. Měl by jít s dobou a neustále pozorovat nové trendy v oblasti rizikového chování dětí. V mnoha případech jsou však tyto požadavky a úkoly nesplnitelné. Metodik z hlediska pedagogické zátěže není schopen všechny tyto role plnit. Možností, jak tyto role naplnit, je však spousta. Nabízí se však možnost oslovit a využít potenciál preventivních programů, které jsou realizovány státními či soukromými institucemi. Tato zařízení dokážou plně zajistit primární všeobecnou prevenci (Kopecký et. al., 2015).

V oblasti primární prevence je důležité do samotných aktivit zapojit také i vychovatele, kteří dokážou pracovat s jednotlivými skupinami dětí a jsou schopni provádět diagnostiku rizikového chování. Dále pak mohou v součinnosti s metodikem prevence a ředitelem společně navrhnout náležité řešení, při kterém mohou použít rozsáhlou škálu opatření (Chudý, Neumeister, 2014).

Zásadním účastníkem prevence rizikového chování na úrovni školy je školní metodik prevence, který zastává činnosti koordinační, metodické, poradenské a informační. Jeho práce obsahuje zejména (Miovský, 2015, s. 116):

- „*Koordinaci tvorby a kontroly realizace preventivního programu školského zařízení.*
- *Koordinaci a participaci na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislosti, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších typů rizikového chování.*
- *Metodické vedení činnosti vychovatelů v oblasti prevence rizikového chování (předcházení a časná pedagogická diagnostika rizikových projevů chování apod.).*
- *Koordinaci spolupráce zařízení s orgány státní správy a samosprávy.*
- *Kontaktování odpovídajícího odborného pracoviště a participaci na intervenci a následné péči v případě akutního výskytu rizikového chování v dětském domově.*
- *Informační činnosti (zjišťování a předávání odborných informací o rizikovém chování, nabídkách programů a projektů, metodách a formách prevence, vedení databáze spolupracovníků zařízení apod.).*
- *Další činnosti (např. vedení dokumentace).“*

Předpokladem pro metodika prevence je absolvování specializačního studia pro metodiky prevence. Školení je určeno absolventům magisterských studijních programů pedagogika o rozsahu 250 hodin. Úspěšné ukončení nastane při napsání závěrečné práce a poté získá absolvent certifikát. Po ukončení studia má pedagogický zaměstnanec, který vykonává nad rámec přímé pedagogické práce speciální práci, od zaměstnavatele nárok na specializační příplatek. V metodického pokynu MŠMT (2010) se uvádí, že preventivní a poradenské služby jsou v prostředí školy a školského zařízení nabízeny především v tzv. školních poradenských službách, které jsou definovány ve vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

2.3 Prevence při užívání internetu ze strany pedagogických pracovníků

K prevenci užívání internetu a sociálních sítí dětmi ze strany pedagogických pracovníků jsem zvolila výzkum Online svět v dětských domovech, který odkrývá problémy spojené s užíváním internetu a sociálních sítí. Projekt nám ukazuje, jak celá prevence ve vybraných dětských domovech probíhá.

Studie se zúčastnilo celkem 166 pracovníků dětských domovů ze všech krajů České republiky a 197 klientů dětských domovů (e-bezpeci.cz, 2022). Výzkum Online svět v dětských domovech, který byl realizován ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci, Sdružením dětských domovů a také společně s CZ.NIC, se zaměřuje na prostředí dětských domovů ve vztahu k rizikovým formám komunikace jejich dětských klientů se zkušeností v online prostředí. Výzkum mapuje, jaké nebezpečné situace děti v dětských domovech zažívají, jaká preventivní opatření dětské domovy realizují, o jakých tématech s dětmi diskutují jejich vychovatelé, jak je v dětských domovech upravena práce s internetem (o časovém omezení, omezení obsahu), jaký je přístup dětí k internetu z prostředí dětských domovů (e-bezpeci.cz, 2022).

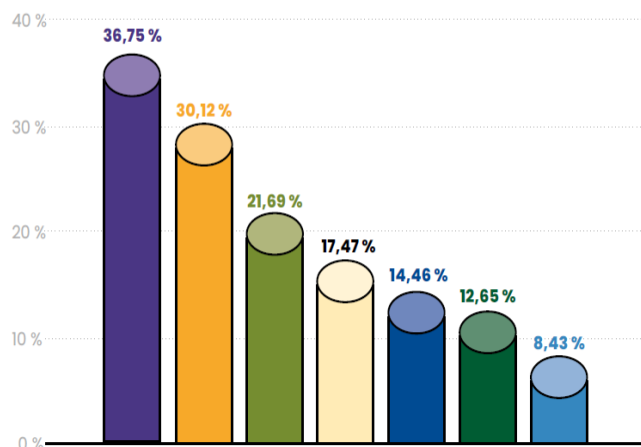
V rámci preventivní programů se dětské domovy zabývají velkým počtem témat. Mezi nejčastější témata, se kterými vychovatelé pracují v rámci prevence uvádí E-Bezpečí – komunikaci s neznámými lidmi (89,16 %), ochrana osobních údajů na internetu (86,75 %), seznamování na internetu (8,3 %), za čtvrté nejčastěji dominuje agrese na internetu – především kyberšikana nebo vyhrožování (76,51 %) a v neposlední řadě rizikové sexuální chování na internetu (72,29 %) (e-bezpeci.cz, 2022).

Omezování obsahu

22,29 % vychovatelů uvedlo, že internetový obsah svým dětským klientům **neomezují**.

Naopak **46,99 %** uvedlo, že obsah **omezují** všem dětem v dětském domově.

- Ústní dohoda (s důslednou kontrolou)
- Ústní dohoda (bez důsledné kontroly)
- Nastavení konkrétní služby do bezpečného režimu
- Softwarové řešení
- Hardwarové řešení (router)
- Softwarové řešení - rodičovská kontrola
- Děti neomezujeme

Obrázek č. 3: Omezování obsahu (e-bezpeci.cz, 2022)

2.4 Typy prevence a preventivních programů

Primární prevencí je podle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (2010) zdravý životní styl a rozvoj pozitivního sociálního chování, dále rozvoj psychosociálních osobnostních dovedností a zvládání zátěžových situací. Primární prevenci dělíme na tzv. nespécifickou a specifickou primární prevenci. Specifická primární prevence se dále dělí na primární prevenci všeobecnou, selektivní a indikovanou.

Programy primární prevence dělíme na programy z časového hlediska a z hlediska cíle.

Z časového hlediska dělíme programy na:

- Dlouhodobé programy: účinkují po dobu pěti, sedmi až deseti let.
- Střednědobé programy: setrvávají přibližně dva až tři roky.
- Krátkodobé programy: odpovídají hodinám rozložených do několika dní.
- Jednorázové programy: jsou hodinová až tří hodinová činnost (MŠMT, 2007).

Z hlediska cíle dělíme programy na:

- Komplexní: pracují s dětmi, studenty, učiteli, rodiči, s institucemi a veřejností.
- Populačně cílené: pracují s určitou částí populace.
- Populačně náhodné: pracují na základě nabídky ze strany poskytovatele a poptávky ze strany zadavatele. Neberou ohled na potřeby populace (MŠMT, 2007).

Nespecifická primární prevence zahrnuje aktivity, které přímo nesouvisí s rizikovým chováním a aktivity, které pomáhají snižovat riziko vzniku a rozvoje rizikového chování lepším využíváním volného času. Zahrnujeme sem např. zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a další programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, rozvoji zdravé osobnosti a převzetí odpovědnosti za sebe a své činy (MŠMT, 2005, Černý, 2010). Můžeme tedy říct, že programy nespecifické prevence by existovaly a byly by doporučovány i při absenci rizikového chování. Nespecifické programy nelze spojovat s žádným jevem, jehož výskytu se program pokouší zabránit (MŠMT, 2009).

Za primární prevenci specifického rizikového chování považujeme aktivity a programy, které se úzce zaměřují na určité rizikové chování. Předpokládáme, že existují a vždy budou existovat děti a mladí lidé, pro které nejsou volnočasové programy z jakéhokoli důvodu atraktivní nebo dostupné. Není dostačující, že těmto dětem nabízíme pouze volnočasové aktivity. Mnoho z nich potřebuje speciální podpůrné programy, které jim pomohou vypořádat se s jejich postižením a zabránit jejich vyloučení z většinové společnosti (MŠMT, 2009).

Pokud však již k rizikovému chování došlo, hovoříme o sekundární prevenci, která se skládá z opatření, která musí směřovat k nápravě (diagnostika, výzkum, pedagogická opatření...) nebo zabránit šíření (Bendl, 2003).

Sekundární prevence se zaměřuje na jednotlivce a skupiny jednotlivců, kteří se s vyšší pravděpodobností dopustí nebo se stanou obětí trestné činnosti, dále sociálně patologických projevů, trestné činnosti a pachatelů. Mezi útvary specializované na práci s touto cílovou skupinou spadají různá poradenská, krizová a kontaktní centra (Bělík et. al., 2017).

Terciární prevence se zaměřuje na reintegraci narušených lidí do společnosti. Cílem prevence je zmírnění rizik vyplývajících z již existujícího problému (Bělík a Hoferková, 2017).

Podle Zábranského (2003) se terciární prevence zaměřuje na osoby, které se nedokážou nebo nechtějí vzdát rizikového chování. Cílem je tedy realizace konkrétních intervencí a opatření, která vedou ke změně rizikového chování, které může způsobit poškození zdraví nebo sociální situaci. Jde o prevenci následků rizikového chování a jiných škod.

2.4.1 Úrovně prevence a příslušné programy

Každý školní preventivní program je užitečný a je důležité jasně vymezit a odlišovat přístupy, které se používají v jednotlivých věkových skupinách a skupinách obecně. Každá skupina dětí je jiná a je zapotřebí zvolit takovou strategii, jež bude odpovídat jejich věku a složení skupiny. Za efektivní také považujeme odlišovat prevenci, aby byla účinná pro běžné studenty od prevence pro ohrožené skupiny dětí (Gallà et al., 2005). Podle MŠMT nám standardy vypsané přímo MŠMT umožňují klasifikaci a obecný popis přístupů ke třídění cílových skupin. Vzhledem k nutnosti mezi oborového přístupu a důležitosti aplikovat přesně a jasně, vymezit cílovou skupinu a zvolit správný druh prevence (Miovský a kol., 2010).

Gallà (2005) uvádí tyto tři základní druhy prevence:

Úrovně všeobecné prevence se zaměřují především na dětskou a mládežnickou populaci, aniž by ji rozdělovaly do skupin s vyšším či nižším rizikem. Posuzuje se pouze věkové rozložení nebo např. specifické vlastnosti vyplývající ze sociálních či jiných faktorů. Zahrnuje programy pro větší skupinu lidí (třídu nebo menší sociální skupinu). V praxi je ve většině případů dostatečnou preventivní metodou úplné školní vzdělání. Cílem je prevence nebo oddálení užívání návykových látek. Programy všeobecné prevence nemají na rizikové děti významný dopad, protože ti vyžadují individuální a často časově náročnější pomoc. Jedná se o tematické programy s vypracovanou metodikou (Černý, 2010).

Selektivní primární prevence se soustředí na skupiny osob se zvýšenými rizikovými faktory pro vznik a rozvoj různého rizikového chování, tzn. jsou více ohroženy než jiné skupiny populace (např. zvýšená expozice rizikovým faktorům). Rizikové skupiny lze identifikovat na základě biologických, psychologických, sociálních nebo environmentálních rizikových faktorů souvisejících s rizikovým chováním a také podle věku, pohlaví, rodinné anamnézy,

místa bydliště nebo úrovně sociálního znevýhodnění. Jedná se např. o děti alkoholiků, studenty, kteří nedokončili školu nebo jejichž studijní výsledky klesly. Zde pracujeme především s menšími skupinami nebo jednotlivci. Zahrnuje různé intenzivní sociálně-psychologické skupinové programy, které posilují např. sociální dovednosti, komunikaci, mezilidské vztahy atp. Kvůli práci s nejzranitelnější cílovou skupinou jsou proškolení preventisté (Černý, 2010).

Příklady dětí, které potřebují selektivní prevenci podle Nešpora et.al. (1999):

- Děti, jejichž rodiče jsou závislí na alkoholu.
- Děti, jejichž blízcí či rodiče jsou závislí na drogách a návykových látkách.
- Děti, které mají poruchy chování.
- Děti, které jsou hyperaktivní a trpí poruchou pozornosti.
- Děti, u nichž je zanedbaná péče nebo se objevilo zneužívání.
- Děti pohybující se ve vysoce rizikovém vnitřním a vnějším prostředí.

Indikovaná primární prevence se uplatňuje u jedinců, kteří jsou vystaveni významným rizikovým faktorům, nebo již vykazovali známky rizikového chování. Snažíme se problém co nejdříve podchytit, správně posoudit a vyhodnotit nutnost určitých opatření a tato opatření okamžitě zahájit. Týká se práce s dětmi a mládeží, u kterých je vyšší riziko rizikového chování nebo u kterých se rizikové chování již začalo projevovat (Černý, 2010). Cílem indikované prevence je nejen oddálit užívání drog, ale také snížit frekvenci a množství užívání drog a zmírnit následky jejich užívání. Taková preventivní práce již vyžaduje specialistu na danou problematiku např. speciálního pedagoga, psychologa, adiktologa nebo jiného preventivního pracovníka (Černý, 2010).

2.5 Efektivní a neúčinná primární prevence

U efektivní primární prevence je nejdůležitějším ukazatelem účinnosti preventivního programu změna chování. Ta může souviset se změnou postoje, ale také s úrovní znalostí, která je velmi slabá. Preventivní programy zaměřené pouze na poskytování informací jsou proto často neúčinné z důvodu nezajímavého a monotónního obsahu, který je často dětem pouze ukazován pomocí filmů či prezentací. Cílem efektivní prevence je předcházet patologickému chování a závislostem. V maximální míře eliminovat možnost styku s návykovými a škodlivými látkami (v našich poměrech většinou tabáku a alkoholu) alespoň do pozdějšího věku, kdy je mladý organismus a psychika relativně zralejší a odolnější. Dalšími cíli je omezení nebo úplné zastavení experimentování s návykovými látkami, pokud k němu již dochází a snaha předejít různým zdravotním problémům, které vyžadují léčbu, včetně závislosti (Nešpor et.al., 1999).

Stručné zásady efektivní primární prevence podle Nešpora et.al. (2011):

- Program by měl začít co nejdříve a měl by odpovídat věku.
- Do programu musí být zařazen určitý počet dětí.
- Program musí brát v úvahu místní specifikace.
- Program musí být průběžný a dlouhodobý.

K dosažení efektivity prevence podle Nešpora et.al. (1999), by měl mít program včasný začátek, odpovídat věku a být interaktivní. Programu se účastní většina žáků, kteří se pokouší osvojit své sociální dovednosti a dovednosti pro život. Program by měl zohledňovat místní specifikace a používat pozitivní vzory. Zahrnuty jsou legální i nelegální návykové látky. Cílem je snižovat dostupnost rizik závislosti na těchto látkách. Průběžný, dlouhodobý, kompetentní a spolehlivý, to jsou znaky, které by měl každý program vykazovat. Program je komplexní a využívá vícero strategií, předvídá komplikace a nabízí způsoby, jak je vyřešit.

Efektivní prevence si klade za cíl zvýšit vzájemnou důvěru mezi dětmi a rodiči, dětmi a pedagogy, protože je to nutné (Burdová, Traxler, 2014).

Černý (2010) naopak uvádí, že neúčinná primární prevence je zpravidla svépomocná jednorázová nekontinuální akce, která pouze předá informace, zastrahuje a emocionálně apeluje na žáky. Mezi nejčastější znaky řadíme: nerespektování názorů žáků a s tím spojené potlačování diskuse, stigmatizování, přednášky a pouhé sledování filmů bez diskuse.

Neúčinná primární prevence podle metodického doporučení MŠMT (2010) se vyznačuje strohým předáváním informací, potlačuje diskuse a zneužívá osobních postojů žáka. Častým způsobem prevence je pouhé sledování filmů a dokumentů či návštěva hromadných, kulturních akcí. Moralizování, odrazování a zastrašování jsou dalšími chybami, které se při prevenci objevují. V neposlední řadě se také objevují chybně zvolené aktivity či besedy s bývalými uživateli.

2.6 Projekty zaměřené na prevenci v online světě

Projekty, které zmiňuji, jsem vybrala na základě mediality, kterými se jednotlivé projekty vyznačují. Pracovala jsem s projekty, které jsou mi blízké a líbí se mi jejich koncepce a strategie.

2.6.1 Projekt E – Bezpečí

Projekt E-Bezpečí vznikl v roce 2008 a to díky podpoře Grantové agentury ČR. Poté byl od roku 2009 certifikovaný projekt E-Bezpečí, převzat a zaštiťován centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého. Projekt si dává za cíl pomocí realizace vzdělávacích akcí a dalšími osvětovými způsoby rozšiřovat informovanost o možných rizicích, která jsou spojena s online prostředím. Pro tuto problematickou oblast je prevence zásadní, proto se projekt E-Bezpečí specializuje na nespécifickou primární prevenci v oblasti elektronické komunikace a patologické online komunikace. Jejich hlavním posláním je terénní edukace pro různé věkové skupiny. Cílové skupiny projektu E-Bezpečí jsou hlavně žáci a studenti, učitelé, preventisté sociálně patologických jevů, metodici prevence, policisté (městská policie, Policie ČR), manažeři prevence kriminality, vychovatelé, pracovníci OSPODU a nesmíme také opomenout rodiče. Tým projektu E-Bezpečí se dále specializuje na výzkum, intervenci a poradenství ve zmíněných oblastech (Kopecký et al., 2015).

Web e-bezpeci.cz specifikuje tyto oblasti, na které se projekt specializuje (2008–2022):

- kyberšikanu a sexting,
- kybergrooming,
- kyberstalking a stalking,
- rizika sociálních sítí,

- hoax, spam a fakenews,
- online závislosti (netolismus, nomofobie),
- fenomén youtubering,
- zneužití osobních údajů v prostředí elektronických médií.

Projekt E-Bezpečí má nespočet výzkumů a jedním z nich je i výzkum z roku 2021–2022 na téma Online svět v dětských domovech. Tento výzkum najdeme na jejich oficiálním webu e-bezpeci.cz.

2.6.2 Safer Internet Centrum

Projekt Safer Internet Center CZ se zaměřuje na prevenci a vzdělávání v oblasti online bezpečnosti a mediální gramotnosti. Hlavními partnery projektu jsou CZ.NIC, Linka bezpečí, Dětské křížové Centrum. Obě linky důvěry díky projektu zvýšily svou kapacitu, zaměřují se na případy související s kyberšikanou a sextingem. Dětské krizové centrum zároveň posiluje ambulantní činnost (nic.cz, 2022).

Koordinátorem projektu je Národní centrum pro bezpečný internet, které připravuje a řídí jeho dosah. Hlavními komunikačními nástroji projektu zůstávají, zavedený webový portál Saferinternet.cz a zábavně vzdělávací web Bezpecne-online.cz, který se zaměřuje na mladé lidi ve věku 12–18 let a pokouší se o zvýšení efektivity vzdělávacích aktivit Projektů lidí (ncbi.cz, 2023).

2.6.3 Jeden svět na školách

Projekt Jeden svět na školách spadá mezi vzdělávací programy organizace Člověk v tísni. Ústředním úkolem JSNS je zvyšování mediální gramotnosti žáků základních a středních škol. Pomocí filmů, diskusí a výukových aktivit otevírají důležitá témata a konkrétní příběhy, které přináší do škol. Projekt podporuje aktivity STOPonline.cz v informování o nelegálním online obsahu. V době trvání projektu (2022–2024) organizátoři plánují také mnoho školení pro školáky a předškoláky, semináře pro děti, učitele i veřejnost, ale i tematické kampaně nebo zajímavý audiovizuální a tištěný obsah (jsns.cz, 2022).

2.6.4 Internetem bezpečně

Projekt Internetem Bezpečně si udává za cíl zvýšit povědomí uživatelů o rizicích v internetovém prostředí pomocí různých vzdělávacích aktivit. Sleduje moderní trendy a usiluje o to jít s dobou, a tak reaguje na nové hrozby v oblasti bezpečnosti v online prostředí, o kterých informuje pomocí svých webových stránek a vzdělávacích akcí. Klade si za cíl předcházet následkům těchto hrozeb nebo snížit počet nelegálních aktivit v kyberprostoru (internetembezpecne.cz, 2018).

Na webu internetembezpecne.cz najdeme hlavní aktivity projektu:

- pořádání odborných přednášek pro laické i odborné publikum,
- vydávání odborných publikací a dalších užitečných vzdělávacích materiálů,
- pořádání odborných přednášek.

2.6.5 Bud' safe online

Bud' safe online je neziskový vzdělávací program pod záštitou MŠMT, který školí žáky základních škol ke správnému a bezpečnému chování na internetu. Vzdělávací program se zrodil v březnu 2018 ve spolupráci technologické společnosti Avast a influencera Jiřího Krále, kteří společně zorganizovali sérii přednášek na školách. V roce 2020 spustili na webu Bud' safe interaktivní online kurz. Ten má za cíl dětem pomoci chovat se vhodně v rizikových situacích, jako jsou například seznamovací situace, agrese nebo online podvody. Učitelé jej mohou využít i ve školní výuce (avast.com, 2022).

Vzdělávací program je založen na konkrétních příkladech z praxe. K dětem mluví poutavým a přístupným způsobem v prostředí online kurzu, prostřednictvím sociálních sítí, blogu a videí, která poskytují návod, jak předcházet jednotlivým nebezpečím a hrozbám (avast.com, 2022).

2.7 Dokumenty dětského domova k prevenci rizikového chování

Podle MŠMT (2016) jsou strategické dokumenty týkající se prevence rizikového chování v dětském domově dva. Těmi jsou minimální preventivní program a metodické dokumenty.

Minimální preventivní program je dokument, který platí vždy na jeden kalendářní rok. Průběžně je vyhodnocován a součástí výroční zprávy dětského domova se stává i písemné hodnocení činnosti prováděné v rámci preventivního programu. Ve starší metodické příručce MŠMT (2010) najdeme, že je minimální preventivní program pod dohledem České školní inspekce. Při vytváření a vyhodnocování minimálního preventivního programu může metodik prevence využít spolupráci s metodikem prevence v příslušné pedagogicko-psychologické poradně či s krajským metodikem prevence (MŠMT, 2010).

Stručná charakteristika minimálního preventivního programu podle MŠMT (2010):

- *„je preventivním programem školy a školského zařízení,*
- *je součástí školního vzdělávacího programu, který vychází z příslušného rámcového vzdělávacího programu, popř. upravovaného přílohou,*
- *vychází z omezených časových, personálních a finančních investic se zaměřením na nejvyšší efektivitu,*
- *jasně definuje dlouhodobé, střednědobé a krátkodobé cíle,*
- *je naplánován tak, aby byl realizovatelným,*
- *je přizpůsobován kulturním, sociálním či politickým okolnostem i struktuře školy či specifické populaci jak v rámci školy, tak v jejím okolí, respektuje specifika ve školním prostředí,*
- *oddaluje nebo snižuje výskyt rizikového chování,*
- *zvyšuje schopnost žáků a studentů činit informovaná a zodpovědná rozhodnutí.“*

Metodické dokumenty Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k primární prevenci rizikového chování dětí, žáků a studentů ve školách a školských prostorách vymezují platnou terminologii, která je v souladu s terminologií zemí EU a zařazení preventivní práce do školního vzdělávacího programu a školního řádu. Popisuje jednotlivé instituce v preventivním systému a roli pedagoga, definuje školní preventivní program, doporučuje postupy práce školy a školní místnosti při výskytu forem rizikového chování mezi dětmi a mladými lidmi (MŠMT, 2010).

3 INTERNET

V současné době je většina dětí obklopena počítači, telefony, tablety či jinými elektronickými zařízeními, která mají k dispozici. Mají přístup k internetu, různým sociálním sítím a hrám. Používání internetu je v dnešní době pro děti prakticky nevyhnutelné. Znalosti dětí v některých oblastech online světa často převyšují znalosti jejich rodičů. V této kapitole konkrétně představím internet a vybrané sociální sítě, které jsem zvolila na základě malého průzkumu, který jsem provedla ve zkoumaném dětském domově. Zvolila jsem nejužívanější a nejoblíbenější sociální sítě, které děti v dětském domově užívají.

Internet neboli virtuální realita, jedná se o prostor mimo fyzickou realitu, díky které máme možnost nepřetržité propojenosti s ostatními. Poskytuje nám neomezený přístup k informacím. Internet se nám do jisté míry stal přirozeným prostředím, který využívá každý z nás alespoň částečně. Technologie a internet nám změnily svět, díky kterému máme nespočet výhod, ale na druhou stranu také i negativa a rizika. Jedním ze základních rizik internetu je kyberšikana, která je častým a diskutovaným tématem (Dědková a Černá, 2013).

Internet můžeme také považovat za publikační médium, díky kterému může zveřejnit prakticky kdokoli cokoli s minimálními náklady. Uživatelé internetu se mohou zapojit do nejrůznějších diskusí po celém světě, sledovat konference a online workshopy dle svých zájmů, publikovat své myšlenky a nápady. Nedílnou součástí jsou také dokumenty, příručky, odborné práce, které uživatelé vkládají na internet a poskytují své myšlenky a znalosti ostatním. Internet je velmi flexibilní, není fixován na žádné síťové centrum. Uživatel má nekonečnou svobodu volby, začíná to od možnosti výběru poskytovatele připojení, až po výběr obsahu a zobrazení. Jak již bylo napsáno, lze ho využít k získání informací, ale také jako prostředí pro hráče počítačových či jiných online her (Blinka, 2015).

Nebezpečí a rizika obsahuje i internet, stejně jako každé jiné médium. Nejedná se tedy automaticky o bezpečné prostředí, a proto se nedoporučuje nechávat zde děti zcela bez dozoru. Je potřeba je chránit, dospělí si často neumí poradit sami, natož jejich nezkušené děti (internetembezpecne.cz, 2018).

Každý den o nás miliony počítačů tiše shromažďují, sdílejí a někdy unikají velké množství informací. Vlády a korporace stále více sledují naše aktivity pomocí internetu a počítačů (Kernighan, 2019).

3.1 Sociální sítě

Sociální sítě používá v dnešní době téměř každý z nás, využívá je celkem 3,4 miliardy uživatelů, což je téměř polovina světové populace (sitevrsti.cz, 2022).

Stávají se čím dál tím více oblíbenými u mladší generace. Věková hranice se posouvá, a tak s jistotou můžeme říct, že je využívají i děti, které ještě nedosáhly požadovaných třinácti let, které jsou hranicí pro založení.

Sociální síť je online služba, která poskytuje utváření soukromých, veřejných, uzavřených i firemních profilů, diskusních fór. Poskytuje nám prostor pro sdílení fotografií, videí a možnosti dalších aktivit. Obsah sociálních sítí je tvořen jejími uživateli, ti mohou pomocí příspěvků či veřejné komunikace, zpráv a dalších kanálů vytvářet obsah. Uživatelé mohou projevovat názor na nejrůznější aktuální témata, jakými jsou politika, koníčky, showbiznys. Největší rozvoj sociálních sítí nastal v době „neomezeného internetu“, protože do té doby byl internet pro mnoho uživatelů drahý a těžko dostupný (Kožíšek, Písecký, 2016).

Sociální sítě se využívají zejména ke komunikaci a sebe prezentaci svých uživatelů. Jednotlivé profily můžeme propojovat navzájem, lze vytvořit nejrůznější skupiny uživatelů, vkládat fotografie či přidávat komentáře k jednotlivým fotkám, posílat zprávy (Ševčíková, 2014).

V roce 2019 užívalo 80 % lidí na planetě nějakou sociální síť, nejčastější síť byl Facebook. Počátkem roku 2019 měl Facebook přes 2,2 miliardy uživatelů, YouTube užívalo přes 1,9 miliardu uživatelů a další chatovací aplikace jako je např. WhatsApp mělo 1,5 miliardy (Dočekal a kol., 2019). Ze serveru statista.com můžeme vidět jasný nárůst počtu uživatelů z 1,5 z roku 2016 na 2,2 z roku 2019 a nyní na 2,958 miliardy (statista.com, 2022).

Sociální sítě jsou poskytnuty zdarma, a navíc lehce dostupné. Ve skutečnosti za ně platíme svými daty a absolutní ztrátou soukromí. Některé sociální sítě mají také pokročilejší funkce, za které musíme zaplatit (Dočekal a kol., 2019).

Slussareff (2022) považuje sociální sítě za svět, ve kterém mládež tráví velkou část svého času, radí to mezi jejich oblíbenou volnočasovou aktivitu. Sociálních sítí je v dnešní době velká řada, každá z nich nám nabízí jiné funkce a možnosti komunikace a sdílení obsahu. Jejich odlišnost spočívá především v jejich pozitivích a negativích. Podstatná část mladistvých udržuje několik profilů na sociálních sítích. Nejčastěji užívají aktivně tři až šest. Sociální sítě jsou pro nás rychlým prostředkem pro komunikaci, můžeme dát vědět, co děláme, kde jsme a co nás zajímá. České studie ukazují, že sociální sítě navštěvuje denně čtyřicet procent dětí ve věku devět až jedenáct let.

1	Facebook	2 603 000
2	WhatsApp	2 000 000
3	YouTube	2 000 000
4	Messenger	1 300 000
5	WeChat	1 203 000
6	Instagram	1 082 000
7	TikTok	800 000

Tabulka č.1: Nejoblíbenější sociální sítě v počtu návštěvnosti za měsíc v ČR (sitevhrsti.cz, 2022):

Webová stránka internetembezpecne.cz uvádí rizika, která jsou zpravidla způsobena neopatrností a neobezřetností samotných uživatelů. Podle mnoha odborníků si dnešní populace stále neví rady s možnostmi sociálních sítí v oblasti svého zabezpečení.

3.2 Facebook

Síť Facebook byl spuštěn v roce 2004, avšak pro veřejnost se otevřel až v roce 2006. E-bezpeci.cz (2022) uvádí, že sociální síť Facebook je největší sociální sítí na světě. Podle statisty.cz (2022) je na Facebooku více než 2,6 miliardy uživatelů. V roce 2021 došlo ke změně názvu společnosti Facebook na název Meta Platforms inc. a díky tomu také k novému logu společnosti. Nové logo symbolizuje propojení služeb a nekonečno. Facebook je oblíbený nejen mezi dospělými, ale také mezi dětmi, které Facebook aktivně využívají od útlého věku.

Minimální věk pro vstup na Facebook je 13 let, ale Facebook samozřejmě využívají i mladší děti. Na základě výsledků studie na vzorku více než 1200 českých dětí lze odhadnout, že více než polovina 9–12letých dětí (59,3 %) aktivně využívá Facebook (e-bezpeci.cz, 2015).

Prostřednictvím obsahových stránek, blogových portálů, diskusních fór nebo komunitních portálů vzniklo několik českých sociálních sítí. Spuštění Facebooku v České republice způsobilo velké změny ve vnímání sociálních sítí a mnohé komunitní projekty se začaly vytrácet. Uživatelé se přesunuli na Facebook, a i další mezinárodní platformy. Přestože byly sociální sítě vytvořeny pro lidi, firmy zjistily, že to lze použít jako skvělý marketingový nástroj. V posledních letech jsme svědky záplavy sociálních sítí s firemními profily a propagačními příspěvky (sitevhrsti.cz, 2022).

Hlavní příležitostí pro založení Facebooku je šance komunikovat se svými kamarády a zůstat s nimi v kontaktu. Mezi další důvody řadíme seznamování, sdílení fotek, hraní her a videí a v neposlední řadě proto, že je to trendy. „Přátelé“, které si přidáváme na Facebook získají přístup k soukromým informacím, které sdílíme na svých profilech například momentální stav, fotky, videa a další (e-bezpeci.cz, 2015).

Společnost Meta buduje inovativní nové způsoby, jak pomoci lidem být blíže jeden druhému a složení společnosti odráží různé pohledy lidí, kteří používají nové technologie (meta.com, 2022).

Obrázek č.4: Vývoj sociálních sítí (meta.com, 2022)

Facebook však také přináší mnoho rizik, které je důležité mít na paměti a být v této oblasti obezřetný. Síť Facebook obsahuje velké množství osobních údajů, které mohou být lehce zneužitelné různými způsoby. Může dojít k vyhrožování, vydírání, k verbálním útokům, k manipulaci či k šíření nevhodných fotografií a videí. Dalším z rizik je absence mechanismů ověřování pravosti uživatelů, což znamená, že síť neověřuje totožnost a pravost uživatelů, kteří Facebook užívají. Zde vzniká riziko, že se uživatel může vydávat za někoho jiného, než se na síti prezentuje. Je obecně uváděno, že Facebook má přes 80 milionů falešných profilů. K největším rizikům se řadí neexistující obchodní zastoupení Facebooku v ČR, které by bylo potřebné pro komunikaci. Kvůli absenci probíhá komunikace převážně online, pomocí chatu nebo různých typů formulářů (e-bezpeci.cz, 2017).

3.3 Instagram

Instagram je bezplatná aplikace pro sdílení fotografií a videí dostupná pro zařízení iPhone a Android. Lidé mohou nahrávat fotografie a videa do služby a poté je sdílet se svými následovníky nebo vybranou skupinou přátel. Mohou také vidět, komentovat a lajkovat příspěvky sdílené jejich přáteli na Instagramu. Účet si může vytvořit kdokoli starší 13 let. Instagramový účet si můžete vytvořit na mobilním zařízení nebo počítači přes číslo mobilního telefonu nebo e-mailovou adresu. Uživatelské jméno musí být vždy originální, nesmí se shodovat s již vzniklým jménem. Instagram se si klade za cíl být autentickým a bezpečným místem, kde lidé mohou čerpat inspiraci, vyjadřovat se a respektovat ostatní uživatele Instagramu. Chce, aby uživatelé sdíleli pouze vlastní fotky, videa a vždy dodržovali příslušné zákony. Instagram je odrazem naší rozmanité komunity, kde se mísí kultury a názory (instagram.com, 2022).

3.4 Messenger

Messenger je chatovací platforma, která umožňuje posílat zprávy, obrázky, fotografie, kratší videa, gify a menší datové soubory. Můžeme jej využívat nejen k psaní, ale také pro videohovory, hraní jednoduchých online her nebo hromadný chat s více lidmi. Messenger funguje pro komunikaci v soukromých prostorách. Více než miliarda lidí již používá platformu jako místo pro sdílení, setkání a vyjadřování se s rodinou a přáteli. Aplikace Messenger a Instagram jsou propojeny, aby na Instagram přinesly některé z funkcí

Messengeru – lze mít přístup k lepšímu prostředí pro zasílání zpráv bez ohledu na to, jakou aplikaci používáte (meta.com, 2022).

3.5 TikTok

TikTok je mobilní aplikace, která si klade za cíl vytvářet krátká mobilní videa. Platforma umožňuje prohlížet, komunikovat, vytvářet a sdílet obsah a komunikovat s ostatními lidmi. Jejich hlavním posláním je inspirovat, podporovat a rozvíjet kreativitu a přinášet radost. TikTok je čínská společnost, která má pobočky po celém světě (například v Los Angeles, New Yorku, Londýně, Paříži či Berlíně). Za používání většiny funkcí si platforma neúčtuje žádné poplatky. Společnosti a organizace platí za zobrazování reklam na jejich produkty a služby. Platformu mohou používat, osoby starší 13 let. Platforma sleduje používání nezletilými, a pokud bude mít podezření, že tomu tak je, uzavře účet (tiktok.com, 2022).

Funkce, které lze na TikToku využívat:

- vytvářet a sdílet obsah,
- komunikovat s dalšími uživateli,
- používat funkce a vlastnosti platformy,
- prohlížet obsah ostatních uživatelů.

Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost zveřejnil varování o kybernetickém bezpečnostním riziku instalace a používání aplikace TikTok na zařízeních, která přistupují k informačním a komunikačním systémům. NÚKIB vydal toto varování na základě vlastních pozorování a informací od partnerů. Obava z potencionálních bezpečnostních hrozeb vyplývá hlavně z množství shromažďovaných dat o uživateli a způsobu, jakým jsou sbírána, nakládání s nimi, a hlavně také z právního a politického prostředí Čínské lidové republiky, jejímuž právnímu prostředí je podřízena společnost ByteDance, která vyvinula a provozuje sociální platformu TikTok. Na základě varování musí výše uvedené strany reagovat zavedením vhodných bezpečnostních opatření (nukib.cz, 2023).

3.6 Twitch

Twitch je místem živého setkávání milionu lidí. Každý den chodí na tuto platformu miliony lidí povídat si, vytvářet vlastní zábavu, a hlavně být spolu. Tato platforma nám nabízí širokou škálu možností například hry, hudbu, talk show, cestování, sportovní události a další. Twitch je rájem pro vývojáře, propojuje obrovské aktivní publikum. Komunita je základním stavebním kamenem pro samotný Twitch. Kouzlo Twitche pochází z toho, že si uživatelé společně užívají věci, které mají rádi. Twitch podporuje komunitu, která napomáhá a udržuje schopnost streamerů vyjádřit se a poskytuje divákům příjemné a zábavné prostředí bez nezákonných, škodlivých a negativních interakcí. Diváci, moderátoři a streameři hrají klíčovou roli ve fungování celé platformy. Jejich snahou je, aby streameři a diváci měli možnost diskutovat o citlivých tématech souvisejících se sebepoškozováním nebo duševním zdravím. Klade důraz na vytváření obsahu tak, aby byl Twitch bezpečným prostorem. Kdokoli by měl mít možnost mluvit o svých bojích, pokud se tak rozhodne. Twitch však nepovoluje obsah, který oslavuje, propaguje nebo vybízí k sebepoškozování. Zakazuje aktivity, které mohou ohrozit život, vést k fyzické újmě nebo povzbuzovat ostatní k fyzicky škodlivému chování. Nedělá výjimky pro sebedestruktivní chování prováděné jako kaskadérský kousek (twitch.tv, 2022).

3.7 Youtube

Sociální síť YouTube na svých oficiálních stránkách o sobě tvrdí, že jejich posláním je dát každému hlas a ukázat ho světu (youtube.com, 2023).

YouTube dává možnost uživatelům nahrávat videa, komentovat, hodnotit a sdílet je. Nejčastěji zde můžeme najít videoklipy, hudební klipy, vlogy, tutoriály či vzdělávací videa. YouTube je největší sociální síť s videoobsahem, která byla založena v roce 2005 za účelem se stát platformou pro sdílení videosouborů (sitevhrsti.cz, 2022).

YouTube na svých oficiálních stránkách o sobě píše, že zastává postoj čtyř O, což znamená, že odstraňuje obsah, který porušuje jejich zásady. Omezují šíření škodlivých nepravdivých informací a hraničního obsahu. Opečovávají spolehlivé zdroje zpráv a informací. Odměňují důvěryhodné autory (youtube.com, 2023).

Novým trendem pro děti je nyní YouTube Kids. Jde o samostatnou aplikaci, která je navržena tak, aby bylo pro děti bezpečnější a jednodušší prostředí. Jeho nástroje umožňují rodičům a opatrovníkům vést děti na jejich cestě učení. Aplikace je filtrovanou verzí YouTube a obsahuje mnohem menší výběr obsahu než hlavní aplikace a webové stránky YouTube. YouTube Kids vybírá obsah odpovídající věku (youtube.com, 2023).

Web e-bezpeci.cz uvádí, že pro lepší kontrolu YouTube lze přepnout do tzv. omezeného režimu. Režim poskytuje možnost filtrovat potenciálně nevhodný obsah z výsledků vyhledávání. Omezený režim je povolený na úrovni prohlížeče nebo zařízení, což znamená, že ho musíte zvlášť aktivovat v každém prohlížeči používaném v počítači. Lze ho aktivovat na běžném PC či notebooku, ale i na mobilním telefonu či tabletu (Kopecký, 2017).

3.8 Snapchat

Sociální síť, která je vytvořena pro uživatele posílání zpráv, obrázků nebo videí po omezenou dobu od jedné do deseti sekund. Po uplynutí časového období jej nelze resetovat. Je to oblíbená aplikace u mladých lidí, bohužel je přitahuje skutečnost, že obrázky nebo videa jsou okamžitě smazány. Uživatelům je mezi 13 a 23 lety a méně než 15 procent uvedlo, že je používají pro sexuální účely. Dalších 60 procent uvedlo, že Snapchat používá pouze k publikování „vtipných obličejů“ (Boniface, 2016, str.16-17).

Snapchat zastává názor, že kamera představuje největší příležitost ke zlepšení způsobu, jakým lidé mohou žít a komunikovat. Snapchat je druh platformy, kterou používají miliony lidí každý den, aby zůstali v kontaktu s přáteli, mohli se vyjádřit a také pořizovat nějaké snímky. Lidé, kteří používají Snapchat, otevřou aplikaci 30krát denně a pošlou přes 4 miliardy zpráv, známých jako Snaps, blízkým přátelům a rodině, uvádí průzkum z webu snapchat.com (snapchat.com, 2022).

4 RIZIKA SOCIÁLNÍCH SÍTÍ

V následující kapitole popíšu možná rizika, se kterými se můžeme na sociálních sítích setkat. Přiblížím jednotlivá rizika, vysvětlím pojmy spojené s nimi a ukážu vliv sociálních sítí, který má dopad na naše každodenní chování. Jak tento vliv dopadá na naše zdraví, vztahy, osobní život, ale také na známky ve škole. Vybraná rizika jsem zvolila z malého průzkumu, který jsem uskutečnila ve zkoumaném dětském domově.

V dnešní době se často setkáváme s besedami a diskusemi na téma rizika sociálních sítí, dostatečná opatrnost a obezřetnost při manipulaci se sociálními sítěmi. Nyní se budu zabývat riziky: sextingu, kyberšikany, kyberstalkingu, happy slappingu, hoaxu, netolismusu a dalšími. Tato problematika se otevírá nejen ve školách, ale také v rámci národních projektů, které můžeme zaznamenat pomocí řady online poraden, tiskovin, DVD, internetových stránek a mnoha dalšího (Velikovská, 2016).

Používání různých sociálních sítí obvykle zahrnuje komunikaci a sdílení osobních informací, myšlenek, zkušeností a dalších informací. Je však třeba si uvědomit, že ne vše zveřejněné na internetu lze ve většině případů smazat. Vyplatí se pečlivě zvážit, co o sobě a svém soukromí uživatel na internetu zveřejňuje. Online zloději každý den ukradnou mnoho virtuálních identit, včetně všech fotografií a konverzací s ostatními uživateli. Velkým rizikem jsou obrázky interiéru domu či bytu sdílených na sociálních sítích. Zloději mají přesný přehled o tom, jakou nemovitost uživatel má a často i kdy je uživatel doma či v práci. Pod uživatelskými statusy mohou ovládat tempo rodinného života a zvolit si tak méně vhodný čas pro vstup (internetembezpecne.cz, 2021).

Kolouch (2016) uvádí důležité tipy, jak předcházet rizikům na sociálních sítích:

- Nastavit patřičné zabezpečení u svého účtu.
- Omezit okruh osob, kteří sledují můj profil.
- Kontrolovat informace, které na sítích sdílíme.
- Přidávat si do přátel pouze uživatele, které osobně známe.
- Neuvádět veřejně telefonní číslo, adresu svého bydliště aj.
- Nikdy nikomu nesmíme sdělovat hesla a přístupové údaje.

- Neposílat nikomu své intimní fotografie a videa.
- Nevěřit všemu, co se na sociálních sítích píše, ověřovat si informace.

Obecně celý internet je rizikový, zvláště u studentů, kteří využívají internet ke svému studiu a potřebují ověřené informační zdroje, které právě často ověřené nejsou a nemají potřebnou odbornou úroveň (Zormanová, 2017).

4.1 Kyberšikana

Základní definici kyberšikany uvádí E-Bezpečí (2016) jako formu agrese, která je používána vůči jednotlivci nebo skupině osob pomocí informačních a komunikačních technologií jako jsou mobilní telefony, tablety, počítače aj. Dochází k ní opakovaně buď ze strany původního agresora, nebo ze strany jiných osob tzv. sekundárních útočníků (např. opakované sdílení nahrávky, opakované komentování apod.). Kyberšikana je neodmyslitelně spjata s tradiční šikanou, sdílí stejné rysy a projevy. V online světě nabírá šikana ale širších rozměrů. Kyberšikana je druh šikany, při které jsou hlavním nástrojem informační a komunikační technologie, například: počítače, tablety, mobilní telefony, sociální sítě, e-maily a jiné. Tyto technologie jsou využívány k poškození druhého pomocí vydírání, ubližování, hanby, šikany, vyhrožování, zastrašování atd. Účastníky kyberšikany jsou stejně jako u klasické šikany: Agresor – Oběť – Divák (publikum) (internetembezpecne.cz, 2022).

Za základní znaky kyberšikany podle Dědkové a Černé (2013) můžeme považovat: kyberšikana se odehrává v online prostoru, útok je opakovaný, útočník jedná záměrně, převládá mocenská nerovnováha a ubližující, nepříjemné chování pro samotnou oběť. Nejčastější nástroj pro kyberšikanu jsou mobilní telefony tzv. smartphony.

Podle metodického pokynu MŠMT (2016) kyberšikana probíhá primárně v online prostředí, proto se útok rozšiřuje mnohem rychleji než běžná šikana. Během několika minut se pomlouvačný materiál může rozšířit mezi stovky nebo tisíce uživatelů a dosáhnout hranice virality. Jakmile se urážlivý a neuctivý materiál (například fotografie) stane virálním, v zásadě jej nelze z internetu odstranit – rozšíří se po internetu jako virus. V mnoha případech také dochází ke zpoždění mezi vytvořením pomlouvačného obsahu a okamžikem, kdy se oběť o kyberšikaně dozví.

Miovský (2010) uvádí, že lze kyberšikanu zařadit mezi základní oblasti rizikového chování. Konkrétně se to řadí mezi šikanu a extrémní projevy agrese, dle Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže 2013–2018 se řadí mezi interpersonální agresivní chování (MŠMT, 2013).

Jak lze předcházet rizikům kyberšikanou na úrovni školního metodika a pedagogů dle metodického pokynu MŠMT (2016):

- Posilovat empatii a důvěru mezi dětmi.
- Pracovat na celkovém klimatu dětského domova.
- Vést k úctě a pochopení k druhým lidem.
- Dávat dětem pravidelnou zpětnou vazbu.
- Vytvářet dobré vztahy mezi dětmi.
- Důsledně zakročovat vůči individuálním projevům agrese.

4.2 Netolismus

Pojem netolismus znamená závislostní chování na virtuálních drogách, nejčastěji se uvádí na počítačových hrách, internetu, telefonu a sociálních sítí. Netolismus představuje závažný problém v oblastech fyzického, psychického a také sociálního zdraví. Závislost na sociálních sítí a obecně internetu mohou mít již malé děti, i když je tato věková skupina opomíjena a podceňována. Jedná se o nutkavé trávení času na telefonu, počítači či internetu, které způsobuje sníženou sebekontrolu a nadměrné trávení času u něj (Vališová, Kovaříková, 2021).

Blinka (2014) ukazuje, že internet a celkově digitální média se obecně staly součástí našich životů. Poukazuje, že pro děti je digitální svět přirozenější, protože na rozdíl od starších generací se s nimi seznámily už v dřívějším věku.

Rodiče se často pokouší zakazovat hraní a trávení času, opak je bohužel ale pravdou, děti nedbají na tyto zákazy, často vstávají brzy ráno ba dokonce ponocují. Díky tomu u dětí roste nervozita a neklid. Tělesná rizika jsou často spojována s pohybovým aparátem a vizuálním systémem. Přesněji řečeno se objevují bolesti šíje, ramen, páteře, zápěstí aj. Se sedavým způsobem života mohou být spojené také další přidružené nemoci jako jsou: obezita,

cukrovka, srdeční onemocnění. Vizuálními onemocněními jsou označovány bolesti v oblasti očí: pálení, zarudnutí, slzení. Dále se můžeme setkat s navazující bolestí zad, krku a páteře (Vališová, Kovaříková, 2021).

4.3 Sexting

Slovo sexting nese význam spojení dvou slov: sex a textování, tato hrozba se týká zasílání sexuálně zabarveného podtextu, fotografií, audio a video obsahu pomocí informačních a komunikačních technologií. Tento typ zasílání zpráv funguje zejména v rámci vztahu, jeho riziko však začíná hlavně po jeho skončení. Je zneužíván pro zveřejňování nebo vyhrožování zveřejněním s cílem poškodit druhou stranu. Sexuální vykořisťování nezletilých a mladistvých lze z právního hlediska rovněž kvalifikovat jako trestný čin. Toto je velmi rizikové chování, které má v dnešní době čím dál tím více svých obětí. Sexting je mezi mladými lidmi, a dokonce i dětmi velmi oblíbeným koníčkem. Není již výjimkou, že do sexuálních případů, které vyšetřuje Policie ČR, jsou zapleteny děti, které se pohybují ve věkové rozpětí 11 až 13let (internetembezpecne.cz, 2022).

Ne vždy ale může sexting fungovat pouze ve vztahu, potenciální útočník dává k dispozici citlivý materiál, který může zneužít proti poškozeným. Použitý materiál může na internetu kolovat až v řádech několika let nebo může být použit za několik let od svého vzniku. Oběť sextingu může být vystavena harašení či sexuálním útokům (Nováková, 2023).

4.4 Kyberstalking

Jedná se o nebezpečné pronásledování, které zahrnuje hrozby monitorování cizích účtů, falešná obvinění, sexuální harašení, ale také klasickou formu stalkingu. Kyberstalking je prováděn prostřednictvím médií. Pronásledovatel zná svou oběť, ale není vždy pravidlem, že oběť musí znát svého pronásledovatele. Můžeme také mluvit o duševní chorobě, pocitu odmítnutí nebo touze o odvetě (Rogers-Whitehead, 2022).

Kyberstalking můžeme za určitých podmínek právně kvalifikovat jako trestný čin. V takovém případě jde o Nebezpečné pronásledování podle § 354 trestního zákoníku. Mezi základní znaky a podmínky jsou uvedeny, dlouhodobé, vytrvalé pronásledování prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jiné kontaktování oběti ze strany útočníka. Toto jednání může vzbudit v oběti důvodnou obavu o její život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jí blízkých. Okolností přitěžující dle § 354 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku je ta skutečnost, že uvedený čin je spáchán na dítěti (internetembezpecne.cz, 2022).

4.5 Trolling

Trolling je definován jako druh humoru a soubor praktik používaných na internetu, zejména se záměrem zesměšňovat, manipulovat za účelem vytvořit online hádku. Samotný fenomén změnil, ba dokonce přerostl i do jiných dimenzí a některé části dnešního trollingu by se daly zařadit i pod novou formu politické propagandy (Havelka, Knollová, 2021).

Pojmem trollové jsou označováni lidé, kteří zveřejňují zprávy, aby upoutali pozornost, narušili diskusní skupiny a jednoduše dělali problémy. Nejčastěji se uvádí, že „nejlepší“ trollové chodí v průměru do osmi nebo devíti diskusních skupin. Volba diskusní skupiny je stejně důležitá jako téma, tón a struktura trolla. Dobře podaný troll předvídá, jaké budou tyto reakce, a tak zajistí, že mezi různými skupinami, které zakládáte, vzniknou rozpory (urban75.com, 2022).

4.6 Flaming

Flaming (flame = hořet) označuje termín používaný k popisu nepřátelského chování uživatelů na internetu, které obvykle zahrnuje urážky, nadávky či dokonce vyhrožování. Flaming je obvykle spojován se sociálním prostředím diskusních fór, s prostředím webového chatu nebo také prostřednictvím e-mailu. Flaming se projevuje jako pobuřující chování, kdy útočník opakovaně posílá urážlivé zprávy do diskusních fór a poté své útoky stupňuje, přičemž vehementně hájí své názory. Flamer slovně napadá toho, s jehož názory nesouhlasí, ale nepoužívá propracovanou argumentaci, ale prostě jednoduše uráží a vyhrožuje. Flaming je často spojován s nekonstruktivní kritikou, protože se zaměřuje především přímo na tvůrce (e-bezpeci.cz, 2008).

4.7 Happy slapping

O tomto jevu se traduje, že vznikl v britském metru a za posledních pár let se značně rozšířil. Happy slapping byl původně vysvětlen jako fyzické napadení, zfackování (anglické slovo slap, odtud vychází samotný název) ze strany jedince či skupiny na náhodného kolemjdoucího, hlavním ukazatelem celého útoku je mobilní či jiný nahrávací prostředek, který zaznamená celý útok a poté ho útočníci zveřejní na internet. V dnešní době už nemůžeme mluvit pouze o zfackování, ale o mnohem závažnějších trestních činech (Dědková, Černá, 2013).

4.8 Hoax

Hoax je záměrná nepravdivá zpráva, vytvořená za účelem, aby zmátla čtenáře. Nejčastěji se s jejich rozesíláním můžeme setkat v rámci řetězového rozesílání e-mailů nebo pomocí sdílení na sociálních sítích. Hoax může vzniknout i obyčejnou chybou ze strany novináře, který zprávu jednoduše splete (Gregor in Šarbort, 2020).

Jak již bylo zmíněno, hoaxy fungují jako řetězové zprávy, proto se často řítí rychlostí blesku. Druhů hoaxů máme mnoho, ale všechny spojuje jeden společný znak, a tím je nabádání k dalšímu šíření. Hoaxy mohou mít různé obsahy, nejčastěji se uvádí falešné sbírky, prosby o pomoc, urgentní nebezpečí, vydírání či virové ohrožení vašeho zařízení. Hoaxy mohou v nejhorším případě zničit pověst jednotlivce či skupin či zneužít osobní údaje (Vejvodová, Gregor, 2019).

4.9 Phishing

Phishing je v českém překladu rybaření, jedná se o podvodnou techniku, která získává citlivé údaje obětí. Nejčastěji je tato metoda využívána v elektronické komunikaci, proto je velice obtížné fyzicky přijít do kontaktu s útočníkem. Někdy je velice těžké rozpoznat pravou stránku od té podvodné. Nejčastější možností, jak se ubránit je dobré zabezpečení, všímavost, a hlavně dodržování bezpečnostních pravidel na internetu. Informovanost o tomto riziku je velká, ale přesto se stále útočníci zdokonalují, proto je potřeba být stále v pozoru (Kožíšek, Písecký, 2016).

Cílem phishingu je vylákat utajované informace z oběti. Nejčastěji se jedná o hesla, číslo kreditní karty nebo podobné důležité údaje. Útočník posílá tzv. phishingové e-maily, pomocí kterých z obětí láká důvěrné informace. Příkladem phishingového e-mailu jsou například falešné e-maily od bankovních společností. Nejčastěji tyto podvodné e-maily můžeme poznat hned na první pohled podle gramatických a slohových chyb (Jirovský, 2007).

4.10 Vliv sociálních sítí na děti a mládež

Vliv na školní úspěchy dítěte může být velký. Problém nastává v okamžiku, kdy se rozchází názor rodičů a dětí, na co obecně internet používat. Rodiče používají internet primárně pro vzdělávací, pracovní účely a poté až pro komunikaci a zábavu. Děti to mají přesně naopak, používají internet především pro komunikaci mezi vrstevníky a zábavu. Zde nastává ten zlom, kdy mají rodiče obavu o nadměrně strávený čas na internetu a tomu přisuzují slabší prospěch ve škole. Nadměrné užívání internetu se často pojí naopak s jinými získanými dovednostmi, které se děti naučí např. bystření kognitivních funkcí či zlepšení analytických dovedností (Ševčíková, 2014).

Vliv z hlediska socializačního probíhá v průběhu života člověka, socializace je ovlivněna masovou komunikací, ale také příslušností k různým zaměstnáním, zájmům a skupinám. Hlavními faktory socializace jsou tedy sociální skupiny, do kterých jedinec v průběhu života vstupuje. Nejdůležitějšími faktory socializace jsou rodina, škola, vrstevníci, práce a média (Pacher, 2017).

Dopad na děti z hlediska fyzického rozděluje Ševčíková (2014) do dvou skupin, první dopad je nepřímý a druhý přímý. Do nepřímého řadíme nedostatek zdravých aktivit, které způsobují další zdravotní problémy dětí jako je obezita, bolest zad aj. Jako velký problém se uvádí často spánkový deficit, který je znatelný ve školních lavicích, to vede k dalším nezdravým návykům, kdy děti často pijí kofeinové, sladké nápoje, které jim dodávají rychlou a chvilkovou energii (Blinka, 2015).

Dopad na děti z hlediska vztahů je velice komplikovaný, mnoho lidí říká, že používají sociální média ke spojení s jinými lidmi, hlavně pro to, aby měli přehled. Bohužel nechápou, že za těmito sítěmi je neustálé srovnávání, kdo je citlivější a zranitelnější, a to může velmi poškodit sebevědomí, sebeúctu či sociální začlenění. Lidé na sociálních sítích se zamilují do svých profilů a ztratí zájem o ostatní. Těžce pak navazují vztahy v běžném životě, online seznámení je pro ně jednodušší a pohodlnější (Krejčí, 2019).

Zdravé používání sociálních sítí je možné, ale velmi obtížné. Obsah sítí je vytvářen proti nám a našim hlavním potřebám. Je velmi těžké odolat. Proto musíme vytvářet bariéry, vytvářet hrdost a vědomě odhalovat manipulaci.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

V této kapitole vymezím cíle a výzkumné otázky. Popíšu kvalitativní výzkum a vytvořím postup pro provádění etnografického výzkumu. Uvedu vybraný výzkumný vzorek, jehož součástí jsou i charakteristiky vybraných participantů. V zájmu zachování anonymity zkoumaných osob budu dbát i na etické požadavky výzkumu. Nakonec charakterizuji metody sběru a provedu analýzu a interpretaci dat.

5.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum pracuje a funguje tak, že dokáže respondenty co nejpodrobněji popsat. Výhodou analýzy dat je možnost kombinace několika metod (popis a rozhovor), které poskytují celkový přehled zkoumaného. Díky tomu můžeme vypracovat přesnější výsledky a lépe porozumět dané problematice, vztahům a obecným souvislostem (Miovský, 2006).

5.2 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Výzkumný problém chápeme jako něco, co budeme zkoumat (Švaříček, Šed'ová, 2010).

Výzkumný problém jsem zvolila na základě studia literatury a dalších zdrojů: Prevence rizikového chování v online prostředí ve vybraném dětském domově.

Hlavním cílem diplomové práce je na základě rozhovorů s participanty dětského domova hlouběji pochopit a objasnit preventivní strategii rizikového chování v prostředí internetu ve vybraném dětském domově. Vedlejším cílem je zjistit, jak děti v dětském domově tráví volný čas na sociálních sítích. Dalšími neméně důležitými cíli je objasnit, jak funguje prevence při užívání sociálních sítí, především z pohledu pedagogických pracovníků v zařízení ústavní výchovy.

5.3 Výzkumné otázky

Na základě stanoveného výzkumného cíle hledáme odpovědi na tyto výzkumné otázky:

Jaké nástroje / metody používají vychovatelé při prevenci užívání sociálních sítí?

Jak jsou vychovatelé obratní při užívání internetu a sociálních sítí?

Setkávají se děti v dětském domově s projevy šikany na sociálních sítích a jaké je jejich řešení ze strany dětského domova?

Jaké jsou možnosti pomoci a prevence při zjištění kyberšikany?

Jak děti z dětského domova tráví svůj volný čas ve vztahu k digitálním technologiím?

5.4 Charakteristika vybraných participantů

Veškeré informace byly získány z prostředí dětského domova. Participantů bylo vybráno záměrně pro sběr dat podle stanovených kritérií: dětský domov v Moravskoslezském kraji, poskytnutí rozhovorů od ředitele zařízení, metodika prevence, vychovatele a klienta dětského domova. Na základě těchto kritérií jsem oslovila dětské domovy v okolí, ale pouze jeden byl ochoten zúčastnit se výzkumu. Výzkumu se zúčastnili čtyři participantů, kteří působí v zařízení. Přímá práce s participanty probíhala v prostředí dětského domova, kde jsem docházela za účelem nahrávání rozhovorů.

První participant je ředitelka zařízení, která působí ve své pozici již 18 let. Paní ředitelka má vystudovanou speciální pedagogiku, po ukončení studia působila na pozici vychovatelky ve školní družině a jako účetní na základní škole. Ve vybraném dětském domově působila nejdříve jako vychovatelka, poté byla zástupkyní ředitele.

Druhým participantem je metodik zařízení, který působí v zařízení 10 rokem a poslední 3 roky zastává funkci metodika prevence. Má postupně vystudovaného bakaláře i navazující magisterské studium na ostravské univerzitě obor sociální pedagogika, prevence a resocializace. Pro práci metodika prevence absolvoval akreditovaný kurz metodika prevence od MŠMT. V oboru pracuje od dob ukončení studia, začínal jako vychovatel ve věznici.

Třetím vybraným participantem je také stálíce zařízení, která pracuje v zařízení již 11. rokem na pozici vychovatelky. Participantka vystudovala vyšší odbornou školu, konkrétně sociální práci, ale aby mohla vykonávat pozici vychovatelky, musela si později dodělat celoživotní vzdělávání na Ostravské univerzitě obor vychovatel volného času a speciální pedagogika. V oboru pracuje již 17 let, z toho v dětském domově 10 let.

Čtvrtým vybraným participantem je klientka dětského domova, která vyrůstá v dětském domově od 5 let. V dětském domově jsou umístěné i její dvě mladší sestry. Klientka navštěvuje střední školu jejíž součástí je internát, ve kterém klientka bydlí přes školní týden. Na internátu obývá trojlůžkový pokoj se stejně starými děvčaty, které rovněž navštěvují stejnou střední školu. Výběr klientky byl záměrný, chtěla jsem do výzkumného souboru zahrnout dítě, které dlouhodobě pobývá v zařízení a zároveň patří mezi nejstarší děti. Dokáže tak o situaci v dětském domově hovořit s jistým nadhledem.

5.5 Etika výzkumu

Informace, které jsem ve výzkumné části práce zveřejnila, jsou získané při sběru dat. Nejsou zde uvedeny žádné citlivé údaje, na základě, kterých by čtenáři mohli identifikovat participanty. Jména participantů nejsou uvedena, sídlo a název vybrané organizace zde také nejsou jmenovány.

Participantí byli předem informovaní, že sběr dat bude probíhat formou osobního rozhovoru. Před rozhovorem bylo všem participantům sděleno, že bude rozhovor nahráván na diktafon, následně přepsán a poté budou získaná data použita ke kvalitativnímu výzkumu, který bude součástí diplomové práce. Všichni uvedení byli dotázáni, zda souhlasí s využitím rozhovoru a nahráváním na diktafon pro výše zmíněný účel. Po odsouhlasení byli participantí dotázáni znovu na nahrávku, aby byl zajištěn důkaz souhlasu.

5.6 Metoda sběru dat

Zvolila jsem si polostrukturovaný rozhovor, který je považován za zřejmě nejrozšířenější podobu metody rozhovoru, i když vyžaduje náročnější technickou přípravu. Vyznačuje se tím, že má připraven soubor otázek, který bude jeho hlavním předmětem, aniž by bylo striktně předem stanoveno pořadí otázek. Tazatel může často modifikovat formulaci pokládaných otázek. Nesmíme ale opomenout, že je nezbytné, aby byly všechny otázky probrány (Reichel, 2009).

Polostrukturované rozhovory jsem vedla od 13. února do 6. března 2023, všechny schůzky s participanty probíhaly v prostorách dětského domova. Všechny rozhovory se uskutečnily v konkrétním dětském domově, prostředí bylo vybráno záměrně, abych vytvořila přátelskou a příjemnou atmosféru. Časově trvaly v rozmezí 30–50 minut, byly vedeny podle předem připravených otázek. Všichni účastníci dobře spolupracovali, atmosféra byla příjemná. Během rozhovoru jsem se snažila zůstat neutrální a nenavádět účastníky k jejich odpovědi. Vysvětlila jsem jim záměr výzkumu a všichni před rozhovorem podepsali informovaný souhlas. Všichni participanti byli poučeni a požádáni, aby na otázku neodpovídali, pokud se cítí nepříjemně. Díky tomu nenastal žádný problém při rozhovorech. Pro uchování získaných dat z rozhovoru byl použit zvukový záznam obsahující doslovné výpovědi participantů. Audiozáznam nezkrsluje danou informaci, udržuje data autentická a funguje nestranně. Se souhlasem respondentů byl rozhovor nahráván mobilním telefonem. Mobilní telefon byl umístěn na stole tak, aby nikoho nerušil. Audiozáznam byl přepsán do počítače v textové podobě.

5.7 Metoda analýzy a interpretace dat

K analýze dat jsem zvolila otevřené kódování. Účelem otevřeného kódování je konceptualizovat naše data, tedy postupně vytvářet pojmy, které zachycují „podstatu“ určitých analyzovaných událostí či jevů. U otevřeného kódování vytváříme pojmy, které jsou vloženy do dat induktivně, ale jsou svou povahou abstraktní, protože vyjadřují myšlenku, princip nebo zkušenost, která se vztahuje na různé události nebo situace (Řiháček et.al., 2013).

Otevřené kódování lze implementovat různými způsoby. V závislosti na textu a velikosti písmen můžete kódovat slovo po slovu, odstavci nebo celku. Problém, položená otázka nebo osobní styl práce určí, která z těchto možností bude vybrána. Je důležité nezapomenout na účel kódování – tematické zpřístupnění textu. Kódy mohou to být podstatná jména nebo slovesa, kódovat lze slovo po slovu, podle odstavců, anebo podle kompletních textů a případů (Hendl, 2005).

Metoda utváření trsů se obvykle používá k seskupování a konceptualizaci určitých tvrzení do skupin, např. podle rozdílu mezi určitými místy, případy atd. Tyto trsy by měly být vytvořeny na základě vzájemné podobnosti. Tímto procesem se vytvářejí obecnější, induktivně utvářené kategorie, s jejichž příslušností k určitému trsu jsou spojeny určité opakující se charakteristiky. Společným znakem takového trsu může být kupř., tematický překryv, tzn. pokud pátráme ve výpovědích jednotlivců a hledáme pasáže, které spadají k jednomu úzce vymezenému tématu. Další možností může být prostorový překryv, kdy vědomě hledáme popis všech událostí, které se odehrály v určitém vyhraničeném prostoru (Miovský, 2006).

Rozhovory jsem si nejdříve vytiskla a následně několikrát přečetla, text rozdělila na základě podobnosti obsahu a poté jsem hledala důležitá témata. Zjištěné informace jsem analyzovala pomocí metody otevřeného kódování a následně metody trsů. V textu jsem označila jednotlivé části témat podle barev, které jsem poté shlukovala do trsů, díky kterým mi pak vyšly jednotlivé kategorie. Podrobnější popis kategorií a trsů je uveden v podkapitole 6.2.

6 VLASTNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

6.1 Charakteristika vybrané organizace

Vybraný dětský domov jsem si zvolila záměrně, původně jsem oslovila více dětských domovů, ale po bližším prozkoumání jednotlivých dětských domovů jsem zjistila, že právě tento domov mi poskytne mnou stanovené podmínky pro výzkum.

6.1.1 Věcně – prostorová stránka dětského domova

Výzkum byl proveden v dětském domově, který se nachází v menší obci. Dětský domov je jeden z osmnácti dětských domovů v Moravskoslezském kraji. Dětský domov je umístěn v budově, která je majetkem Moravskoslezského kraje. Správu nemovitosti provádí dětský domov. Objekt se skládá z hlavní budovy, která vytváří celek dětského domova, je rozdělen podle rodinných skupin, kterých je na domově momentálně 6. Budova je poměrně nově zrekonstruována, součástí je také velký pozemek, zahrada, kde mají děti k dispozici travnaté hřiště a v létě bazén. Součástí domova je jídelna, knihovna a tělocvična. Spodní část domova utváří školní jídelna, kanceláře pro správní zaměstnance, sociální pracovníci a vedení dětského domova. V horních patrech najdete samotné rodinné skupiny, které jsou umístěny jako klasické byty, tzn. jehož jádrem je: obývací pokoj, moderní kuchyně, dva až tři samostatné sociální pokoje pro dívky a chlapce, dětské pokoje (ložnice), které jsou zpravidla dvou a třílůžkové. Ke standardnímu vybavení obývacího pokoje patří TV, DVD a počítač s připojením na internet. Starší děti se mohou ubytovat v tzv. studentských pokojích. Standardní vybavení ložnice zahrnuje sedací soupravy, úložný prostor na lůžkoviny, skříně, komody, psací stoly, židle a lampy. Na pokojích studentů je navíc počítač s připojením na internet. Před 5 lety byla vytvořena sedmá rodinná skupina, která je koncipována jako startovací byty pro děti, které zůstanou na domově i po dosažení 18 let, nadále studují a chtějí si osvojit základní principy samostatného fungování. Děti například se vůbec nestravují v rámci dětského domova, protože si kompletní celodenní stravu včetně víkendů obstarávají sami. Děti dostávají na měsíc určitý finanční obnos, ze kterého si hradí potraviny, hygienu a další drobné výdaje, které na konci měsíce se svými kmenovými vychovateli vyúčtují.

6.1.2 Sociálně – psychické klima dětského domova

Dětský domov má snahu děti naučit správně trávit volný čas a relaxovat. Jejich úsilím je rozšířit žebříček životních hodnot, zvýšit sebeúctu a sebevědomí dětí. Podporují individualitu, ale zároveň posilují potřebu pracovat ve skupině. Obsah jednotlivých aktivit vychází ze zájmu dětí a cílem je zlepšení sociálních vztahů, psychické a emocionální stability. Dosažení výchovných cílů klade mimořádné nároky na odpovědnost, způsobilost a profesionalitu pedagogických pracovníků nejen při vypracovávání plánů, ale zejména při jejich realizaci v bezprostřední výchovné práci ve prospěch dítěte. Cílem všech aktivit je pomoci dětem utvářet a postupně rozvíjet klíčové dovednosti a seznamovat je s životem a praktickými činnostmi v bezprostředních situacích. Smyslem všech vzdělávacích a zájmových aktivit dětí v dětském domově je rozvoj klíčových dovedností využitelných v praktických životních situacích a které jsou základem pro přípravu dítěte na společenský život, celoživotní vzdělávání a přístup do pracovního procesu (Vnitřní řád dětského domova [REDACTED], 2021).

6.2 Analýza a interpretace dat získaných při polostrukturovaných rozhovorech

Během otevřeného kódování bylo vygenerováno jedenáct hlavních kategorií, které jsou rozdělené do jednotlivých trsů. V tabulce č. 3 jsou zobrazeny jednotlivé kategorie a trsy, níže poté podrobněji uvedené popisy k jednotlivým kategoriím.

1. Úroveň znalostí pedagogických pracovníků v oblasti sociálních sítí a internetu	Sociální sítě Kolektiv pedagogických pracovníků Znalost
2. Vztahy a spolupráce v oblasti prevence v dětském domově	Spolupracující organizace Důvěra Pomoc
3. Režim dětí v dětském domově	Volný čas Časový spínač Vnitřní řád
4. Pravomoce pedagogických pracovníků v oblasti sociálních sítí	Omezený přístup Nadřazené orgány Soukromí
5. Prevence v dětském domově	Sociálně patologické jevy Prevence Řešení situací
6. Pohled na regulaci užívání sociálních sítí	Denní režim Čas na sociálních sítí Volnočasové aktivity
7. Děti užívaná zařízení	Telefony Počítače
8. Kapesné a jeho využití	Biologičtí rodiče Kapesné Zaplacená data
9. Přehled o užívání sociálních sítí dětmi a jeho obsahu	Přátelský vztah Komunikace o sociálních sítí Dodržování pravidel
10. Rizikové chování u dětí, kyberšikana	Kyberšikana Patologické chování Případ sextingu
11. Zpětná vazba	Komunikace Porady Možnosti pomoci

Tabulka č. 2: Přehled kategorií a trsů

6.3 Interpretace získaných dat

Na začátku každého rozhovoru jsem se zeptala na otázky, které se týkaly pozice, kterou v dětském domově participant zastává, kolik mu je let a jak je dlouhá jeho praxe v zařízení, popřípadě pobyt v domově. Všechny odpovědi jsem zaznamenala v níže uvedené tabulce.

Participant	Pohlaví	Věk	Praxe/ Délka pobytu v dětském domově
Vychovatel	Žena	42	11 let
Ředitel zařízení	Žena	60	18 let
Metodik prevence	Muž	54	10 let
Klient dětského domova	Žena	17	12 let

Tabulka č.3: Přehled participantů

6.3.1 Úroveň znalostí pedagogických pracovníků v oblasti sociálních sítí a internetu

Mezi nejčastěji užívané sociální sítě, které pedagogičtí pracovníci uvedli, byl Facebook a Instagram. Tyto aplikace jmenovali všichni participanté, tzn. ředitelka, vychovatelka, metodik prevence a klientka dětského domova. To, že pedagogičtí pracovníci užívají tyto sociální sítě, není překvapením, vybrané sítě řadíme mezi starší sociální sítě, které jsou na trhu mnohem déle než některé z novějších sociálních sítí. Obecná znalost pedagogických pracovníků je ale základní ba až dokonce nedostačující, což zmiňuje i sama paní ředitelka, která uvedla, že jsou děti často krok před nimi. Pedagogičtí pracovníci zaostávají ve znalostech, jak používat sociální sítě. Nikdo z uvedených neuvádí jiné než zmíněné sociální sítě, i když vychovatelka zmínila, že chtěla vyzkoušet také TikTok, ale nakonec od toho upustila. Při rozhovoru s metodikem prevence jsem se dozvěděla zajímavou věc: metodik prevence má sociální sítě s falešným jménem pro svou ochranu a přehled, jaké sociální sítě děti užívají a co na ně sdílí.

Klientka dětského domova v rozhovoru uvedla, že užívá sociální sítě převážně na komunikaci s přáteli a rodinou.

Vychovatelka: „*Já mám dvě sociální sítě, které aktivně navštěvuji, ale spíš na sledování obsahu ostatních než na vytváření svého vlastního. Mám Facebook, Instagram. Přemýšlela jsem, že půjdu s dobou, jako je TikTok a jiné, ale nepřišla jsem tomu na chuť.*“

Metodik prevence: „*Mám Facebook a Instagram, ale nemám tam své pravé jméno. Náš pracovní kolektiv je různověký, takže nerad bych hodnotil ostatní kolegy negativně, protože mám pochopení pro starší generaci, která se tolik v těchto věcech nepohybuje, já sám, jak jsem zmínil mám jenom dvě, takže taky nejsem žádný velký odborník přes sociální sítě. Ostatní kolegy bych ale zhodnotil, že se snaží, každý dělá, co může. Každý funguje převážně podle věku dětí na skupině.*“

Ředitelka: „*Mám Instagram, Messenger, Facebook. Myslím, že vychovatelé jsou velmi dobře vybaveni znalostmi sociálních sítí, umí s nimi pracovat, používají je v práci (kontakt s dětmi, rodiči, příprava k výchovně pedagogické práci apod.) Na vzdělávání vychovatelů v oblasti PC a sociálních sítí velmi dobře působí naše děti. Stále máme co dělat, abychom s nimi alespoň udrželi krok. Bohužel často jsou o krok před námi.*“

Klientka dětského domova: „*Facebook, Messenger, Instagram. Píšu si s kamarády, přáteli, rodinou, koukám na videa a fotky. Protože jsem přes týden na internátě tak chci být v kontaktu se všemi lidmi co mě zajímají.*“

6.3.2 Vztahy a spolupráce v oblasti prevence v dětském domově

Z poskytnutých odpovědí jsem se dozvěděla, že vztahy a spolupráce v dětském domově jsou na vysoké úrovni. Pedagogičtí pracovníci uvedli širokou škálu spolupracujících organizací, které se podílí na utváření prevence v dětském domově, protože bylo při rozhovorech široké spektrum patologických jevů, které se vyskytují v dětském domově. Vztahy na pracovišti hodnotili účastníci také kladně, s kolektivem jsou spokojeni a nemají mezi sebou zásadní problémy a konflikty. V oblasti prevence se pokouší být jednotní a dodržovat daná pravidla. Všichni pedagogové se pokouší o srozumitelnost, důslednost a o maximální laskavost,

pochopení a podporu pro dítě. Klientka dětského domova uvedla v odpovědi, že se cítí bezpečně a může se na pedagogický personál kdykoliv obrátit.

Vychovatelka: „*Pravidelně spolu komunikujeme, jak osobně, tak na společných poradách. Dalo by se říct, že s metodikem prevence spolu úzce spolupracujeme, protože se každý den na domově objevují jiné problémy, které je potřeba urgentně řešit.*“

Metodik prevence: „*Spolupracujeme jako dětský domov s mnoha státními i neziskovými organizacemi. Ze státních to je PČR, státní zastupitelství, OSPOD, oblastní a krajská metodička prevence. Z neziskových nejčastěji spolupracuji s Renarkonem, Modrý kříž, Bílý slon, Čmeláček a dále také spolupracující křesťanské organizace (S5).*“

Ředitelka: „*S metodikem prevence spolupracuji velmi úzce, často spolu rozebíráme problémy dětí, domlouváme preventivní akce, radíme se na společných postupech. Je pro mě velice důležité, aby naše vztahy dobře fungovaly, jsme tady pro děti, které nás každý den potřebují.*“

Klientka dětského domova: „*Ano, můžu se jím svěřit, poprosit o pomoc, vím že mi v rámci možností pomůžou a já se díky tomu můžu cítit bezpečně. Samozřejmě každý z nás si vytvořil bližší vztah s jiným vychovatelem, ale myslím si, že každý máme tady člověka, na kterého se můžeme s jistotou obrátit.*“

6.3.3 Režim dětí v dětském domově

Režim dětí v dětském domově vyplývá z vnitřního řádu, který si každý dětský domov vytváří individuálně. V rozhovorech jsem zjišťovala, jak konkrétně vypadá režim studovaného dětského domova, kdy mají děti přístup k sociálním sítím a díky jakým zařízením je využívají. Participantů se v odpovědích shodovali. Díky režimu a dohledu v dětském domově děti využívají stanovený čas, který je zajištěn dle časového spínače na wifi připojení. Z mého zjištění mi ale taková odpověď nevyplývala, pedagogičtí pracovníci díky mobilním datům a ochraně soukromí nemají přehled o tom, kdy děti opravdu sociální sítě užívají. Za mě je tedy otázkou, co se dále děje, když se wifi vypne a děti mají svá mobilní data. Klientka dětského domova uvedla, že užívá sociální sítě i přes den, ve škole a není nijak kontrolována, protože je nyní přes týden na internátu. V rozhovoru jasně řekla že její sestry, které jsou také v dětském domově používají mobilní telefony a sociálně sítě prakticky kdykoliv chtějí.

Vychovatelka: „Režim mají dle vnitřního řádu dětského domova, popřípadě dle nastavenosti skupiny a věku, každé dítě má trochu jiný režim dle povinnosti atd. Studenti, starší 15 let mají nepřetržitě telefon u sebe a k dispozici. Do 15 let si musí nejprve vykonat své povinnosti, školní přípravu, úklid a poté mohou být na mobilu či tabletu či PC.“

Metodik prevence: „Pokud pominu období Covidu-19 a s tím spojenou online výuku, tak wifi na domově se zapíná ve 14 hodin a vypíná se ve 20 hodin. Samozřejmě v rámci rodinné skupiny můžeme i časově omezit přístup ke stolnímu počítači. Naopak pokud dítě potřebuje něco dodělat do školy i po 20. hodině můžeme jim zpřístupnit počítače na jednotlivých vychovatelnách nebo i ve sborovně. Bohužel neovlivníme přístup na internet u dětí, které mají vlastní mobilní zařízení a také si v rámci kapesného zaplatí určitý objem dat, které využívají v okamžiku, kdy se již nemohou připojit na wifi v rámci domova.“

Ředitelka: „Děti dodržují vnitřní řád dětského domova, pokud bych měla mluvit konkrétně o internetu, máme časový spínač na wifi zařízení. Děti staršího školního věku mají telefony pořád u sebe, nemůžeme dělat nic.“

Klientka dětského domova: „Každý den v průběhu celého dne v rámci volného času jsem na mobilu a notebooku, když přes týden na internátu. Odhadla bych to asi na 3-4 hodiny denně, když to se to spočítá dohromady. O víkendu, když jsem na domově, tak máme určitý režim, podle kterého fungujeme. Sestry mají taky mobily a píšeme si, kdy chceme“

6.3.4 Pravomoc pedagogických pracovníků v oblasti sociálních sítí

Otázku, kterou jsem participantům položila, jsem se chtěla dozvědět, jaká je jejich zákonná pravomoc v oblasti sociálních sítí a zařízení, které děti využívají. Od pedagogických pracovníků jsem se dozvěděla, že nemají žádnou pravomoc, díky které by mohli dětem kontrolovat obsah, na který koukají či sdílí na sociálních sítí. Jejich pravomoc jsou zákonem omezeny, to znamená nemohou dětem nahlížet do soukromí a nemají právo dětem odebrat jejich soukromá zařízení. Sama klientka dětského domova uvedla, že ji do soukromí nikdo nezasahuje. Dále jsem se participantů ptala, zda využívají tzv. „rodičovský zámek“, který nyní poskytuje každé chytré zařízení. Metodik prevence uvedl, že pouze na zařízeních, které jsou majetkem dětského domova mohou využívat této služby a tam mají nastavené určité filtry a zámky.

Vychovatelka: „*Nemám oprávnění nahlížet do soukromí telefonu či jiného zařízení dítěte. Ze zákona nemám žádnou pravomoc, abych děti mohla „kontrolovat“. Je to velice nešikovně udělané. Myslím si, že prevence v oblasti internetu a netolismu by mohla být určitě intenzivnější, ale bohužel naše pravomoce jsou omezené.*“

Metodik prevence: „*U zařízení, které jsou majetkem našeho domova a máme k nim neomezený přístup jsme schopni ať už sami nebo ve spolupráci se správcem sítě v našem domově, učinit určitá opatření ať už jsou to rodičovské zámky či nastavení jiných filtrů a přístupů k nevhodnému obsahu na internetu. Obecně bych chtěl zlepšit pravomoci, pro všechny pedagogické pracovníky v oblasti ústavní výchovy. V mnohých věcech jsme svázáni legislativou.*“

Ředitelka: „*Asi bych dále nerozšiřovala. Asi by nám stačilo, kdyby ČŠI, Ombudsman a státní zastupitelství netrvali na tom, že děti mají mít mobily stále u sebe. Chtěla bych mít stejné normativy pedagogických a nepedagogických pracovníků jako v roce 2021.*“

Klientka dětského domova: „*Nikdo z vychovatelů mi určitě nenarušuje soukromí v rámci mého užívání sociálních sítí a dalších věcí na internetu. Nemám negativní zkušenost, že by mi někdo nahlížel do soukromí nebo se mě snažil nějak kontrolovat.*“

6.3.5 Prevence v dětském domově

Prevence je u dětí v dětském domově specifická a vyžaduje trpělivost a čas. Metodik prevence uvedl, že děti často přichází až časem na to, že to s nimi mysleli dobře. Témat, které má dětský domov v preventivních opatření, je spousta, protože se v dětském domově potýkají s širokým spektrem sociálně patologického chování. Dětský domov disponuje širokým výběrem spolupracujících organizací, které se podílí na prevenci, realizuje mnoho preventivních opatření, jejichž účelem je snížit rizikové situace nebo minimalizovat dopad již vzniklého problému na dítě. Vedou děti k tomu, aby si osvojily základní dovednosti zdraví, zdravého životního stylu a rozvíjejí v nich dovednosti, které vedou boj proti projevům agrese a porušování zákona. Kladou důraz na to, aby se děti naučily smysluplně trávit volný čas, a díky tomu zamezily rizikovému chování. Učí děti předcházet konfliktním situacím, správnému postoji v situacích, které je mohou potkat jak v domově, tak ve škole či v životě.

Vychovatelka: „Preventivní péče sociálně patologických jevů je nesmírně důležitá, zvláště u dětí, nacházející se v náhradní rodinné péči, zejména u dětí s nařízenou ústavní výchovou. Preventivně působíme na děti již od útlého věku, vzhledem k mentálním schopnostem dětí, to je velice důležité. S malými dětmi probíráme zdraví, nemoci, zdravý životní styl, lhaní, vulgarismy, se školáky navazujeme na škodlivost kouření, alkoholu, negativní stránky sociálních sítí a internetu všeobecně. S dětmi v pubertálním a adolescentním věku se zabýváme navíc i sexuální výchovou, trestní odpovědností po dosažení hranice 15 let, kriminalitou, odchylkami chování od normy apod.“

Metodik prevence: „Prevenci jako takovou zastávám já, jako metodik prevence. Pokud se objeví patologické chování či jednání, řeším tyto situace s dětmi a příslušnými organizacemi já.“

Ředitelka: „Pokud se jedná o závažnější prohřešek řeším ho společně s metodikem prevence, zástupcem ředitele, případně vychovatelem a dítětem. Méně závažné si řeší vychovatelé na svých RS.“

Klientka dětského domova: „Máme různé besedy a individuální pohovory.“

6.3.6 Pohled na regulaci užívání sociálních sítí

Všichni pedagogičtí pracovníci v rozhovorech řekli, že se aktivně pokouší o regulaci sociálních sítí u dětí. Paní ředitelka uvedla širokou škálu aktivit, které děti mohou využívat a díky kterým regulují jejich čas na zařízeních. Dále mají v domově k dispozici časový spínač na wifi připojení, který umožňuje dětem využívat internet jen ve vymezeném čase. V mém zjištění jsem ale došla k názoru, že se o regulaci aktivně pokouší, ale je tam mnoho skulin a možností, jak jejich pravidla obejít. Několikrát zmiňovaná mobilní data jsou velkým problémem v celém dětském domově. Sami účastníci také uvádějí, že děti už nyní čím dál tím častěji využívají možnosti mobilních dat, které si samy zaplatí. Je to složitý proces, při kterém jim chybí potřebná pravomoc, jak již bylo napsáno v předešlé kategorii. Mezi nejčastější způsoby, který uvedení používají jsou rozhovory, dialogy, při kterých se pokouší dětem vysvětlit následky, pozitiva a negativa sociálních sítí, aby je samy dokázaly rozeznat.

Vychovatelka: „Snažím se ho regulovat, snažím se dodržovat denní režim a řád a dávat dětem možnost užívání v době, kdy ten prostor je na to vyhrazen. Ne vždy je to ale možné, na skupině máme 8 dětí, každý jinak věkově, s jinými potřebami, je to složité a náročné. „

Metodik prevence: „Každý vychovatel umí zodpovědně dětem přidělit adekvátní čas k jeho používání. Samozřejmě máme na těchto počítačích nastavené určité filtry. Mnohé děti si jsou schopny postupně našetřit na svůj mobilní telefon a v tomto případě, kdy se jedná o jejich soukromé zařízení tak máme legislativně minimální možnosti, kdy bez jejich svolení nemůžeme nahlížet do těchto zařízení případně jim je odebrat. Tady není pro nás pedagogicky legislativa opravdu nakloněna a vše musíme v případě nějakých podezření řešit citlivě a zodpovědně.“

Ředitelka: „Dětský domov je velmi dobře vybaven pro volnočasové aktivity dětí. Máme velký areál pro sportovní aktivity v přírodě. V budově dětského domova se nachází horolezecká stěna, posilovna aj. Snažíme se, aby se mohli děti realizovat v zájmových kroužcích. Děti mají možnost v rámci rodinných skupin vyjet na víkendové pobyty mimo dětský domov. Toto je tedy naše strategie, poskytnout dětem širokou škálu aktivit, aby tolik nevyužívaly sociální sítě a měli jiné možnosti.“

Klientka dětského domova: „Nikdo z vychovatelů mi určitě nenarušuje soukromí v rámci mého užívání sociálních sítí a dalších věcí na internetu. Nemám negativní zkušenost, že by mi někdo nahlížel do soukromí nebo se mě snažil nějak kontrolovat. Bavíme se s vychovateli o nějaké míře, jak dlouho bychom měli být na sociálních sítích nebo co nás tam může potkat. Na koho se obrátit v případě pomoci nebo nebezpečí.“

6.3.7 Děti užívaná zařízení

Mezi nejčastější dětmi užívaná zařízení se řadí telefon, stolní domovský počítač a notebook. Není překvapením, že právě mobilní telefon je nejčastěji užívaným zařízením. Tyto tři zařízení uvedli všichni účastníci. Z rozhovorů vyplynulo, že téměř každé dítě, které je školního věku má svůj telefon. Děti si dokážou našetřit z kapesného či dostávají telefony z primárních rodin.

Vychovatelka: „Na naší skupině mají telefony 4 děti, my máme momentálně děti mladšího školního věku či školkové děti, takže jejich přístup je omezený či žádný. Nemají vlastní zařízení a naštěstí ještě takové věci nevyhledávají. Starší děti (mám na mysli děti druhého stupně ZŠ a výše) využívají své telefony, popřípadě notebook a domovský stolní počítač “

Metodik prevence: „Jak jsem již naznačil, mnohé děti mají vlastní mobilní telefon nebo notebooky. Bud' si něco našetří a v rámci např. vánočních dárků si doplatí z našetřených peněz a jsou schopné pořídit si nový mobil. Také se setkáváme s tím, že mnohým dětem koupí mobil biologičtí rodiče, ale nebojím se říct, že si tím děti jen “kupují“.“

Ředitelka: „Děti mají své mobily, většinou je dostanou od rodičů, a ještě mají některé děti své soukromé PC, notebooky.“

Klientka dětského domova: „Mobil a notebook. Nic jiného nemám.“

6.3.8 Kapesné a jeho využití

V rozhovoru jsem se setkala s důležitostí kapesného, díky kterému si děti mohou zakoupit mobilní data a neomezeně využívat internet a sociální síť. Tato kategorie je riziková a pro pedagogické pracovníky velmi nepříjemná, nemohou zde jednat dle svého nejlepšího vědomí, protože se opět setkávají s pravomocí. Děti mají ze zákona dané částky, které měsíčně dostávají a vychovatelé nemohou jednat jinak než vydat kapesné každému dítěti tak, jak mu náleží. Pedagogičtí pracovníci zmínili, že děti mají i z primárních rodin zaplacené mobilní tarify, ve kterých jsou již často obsaženy určité množství mobilních dat. Zde se opět setkáváme se situací, kterou nemohou pedagogičtí pracovníci nijak ovlivnit.

Vychovatelka: „Děti také využívají svá zakoupená data a díky tomu je těžké regulovat jejich čas, zvláště u těch starších. „

Metodik prevence: „Bud' dětem zaplatí nějaký tarif i s určitým objemem dat biologičtí rodiče, nebo si děti data hradí z kapesného. Výše kapesného se odvíjí od věku dítěte např. Děti 11-14 let měsíční kapesné 300,- Kč, děti 15 a více let 450,- Kč. Děti si umí postupně vyhledat, který operátor jim poskytne výhodné podmínky pro využívání mobilních dat. Děti vyhledávají

především takové tarify, které nabízejí výhodnější mobilní data před vlastním voláním do jednotlivých sítí.“

Ředitelka: „Rodiče si děti často „kupují“, mají zaplacené tarify, data nebo dostávají peníze, aby si je sami koupili. O děti se nestarají, ale tyto „služby“ jim poskytují.“

Klientka dětského domova: „Mobilní data si nekupuji, mám paušál a mám tam zaplacená data. Paušál mi platí rodiče.“

6.3.9 Přehled o užívání sociálních sítí dětmi a jeho obsahu

Mezi nejčastější způsob, který pedagogičtí pracovníci volí, je dialog. Kvůli již zmíněným pravomocem nemohou dětem kontrolovat jejich soukromá zařízení. Budují si s dětmi přátelský vztah, díky kterému získávají u nich důvěru, a tak se mohou děti na ně v případě nebezpečí či problému obrátit. Všichni jsou pro děti pevnou oporou, poskytují jim zpětnou vazbu. Klientka dětského domova také uvedla, že se necítí být kontrolována a že se k ní chovají všichni na přátelské a respektující úrovni. Pedagogičtí pracovníci zmiňují, že po dobu své služby mají pod kontrolou celkovou aktivitu dětí. Můj názor je ale opačný, kvůli zakoupeným mobilním datům nemají pedagogočtí pracovníci přehled o aktivitě dětí.

Vychovatelka: „Po dobu mé směny mám přehled o tom, kolik děti tráví času na zařízeních. Snažím se být v tomto ohledu svědomitá a nenechávám děti svévolně. Na tyto věci si myslím klademe důraz všichni na domově. Pouze náhodně mám přehled o tom, co dělají na sociálních sítích, když jsem svědkem nějaké situaci či dítě vedle mě sedí ve společných prostorech, ale jak už jsem zmínila, nemám žádné oprávnění je kontrolovat a omezovat.“

Metodik prevence: „Jak jsem již říkal v minulé otázce, pouze na stolních PC, které jsou na jednotlivých rodinných skupinách mohou vidět, na co děti koukají a co dělají na sociálních sítích. Jinak nemám zákonnou možnost, jak děti kontrolovat a „omezovat“ jejich obsah. Po dobu ale mé služby vždy mám přehled o každém dítěti a snažím se s nimi komunikovat, abych měl přehled, co dané dítě dělá.“

Ředitelka: „Myslím, že naši pedagogičtí pracovníci mají rámcově přehled o tom, co děti na mobilech nebo PC dělají. Sociální sítě jsou často projednávaným tématem, které řešíme společně s kolegy a díky tomu se snažíme být jednotní, dodržovat všichni stejná pravidla.“

Klientka dětského domova: „Nemám negativní zkušenost, že by mi někdo nahlížel do soukromí nebo se mě snažil nějak kontrolovat. Všechno u nás funguje na domluvě většinou. Dávají nám spíš nějaké možnosti než zákazy. Mám na domově dvě sestry a máme stejné zkušenosti se všemi sociálními sítěmi.“

6.3.10 Rizikové chování u dětí, kyberšikana

Z rozhovorů vyplynulo, že se dětský domov potýká s nejrůznějšími formami rizikového chování u dětí, vzhledem k patologii rodin, z nichž děti pocházejí, patří mezi nejohroženější skupinu. Preventivní program je nedílnou součástí pedagogické práce v dětském domově. Mezi nejčastější rizika participanti uvedli záškoláctví, útěky, návykové látky a kyberšikanu. Všichni participanti se shodli, že v posledních dvou letech nebyl na domově závažný problém týkající se kyberšikany. Klientka dětského domova uvedla, že se setkala s nevhodným chováním na sociálních sítích konkrétně se sextingem. Při bližším doptávání jsem se dozvěděla, jak celou situaci dětský domov řešil.

Vychovatelka: „Setkala jsem se s nejrůznějšími formami rizikového chování, konkrétně nejčastěji útěky, záškoláctví, kyberšikana, neomluvená absence – ta je velice častá u „našich“ dětí, užívání návykových látek – převážně cigarety, alkohol, lehké drogy, ale i bohužel ty těžší.“

Metodik prevence: „V posledních dvou letech jsme nemuseli řešit na domově žádný zásadní problém s kyberšikanou. Od svého předchůdce vím, že v minulosti se řešil jeden problém kyberšikany, který se řešil i ve spolupráci s PČR. Setkal jsem se s mnoha jevy i formami rizikového chování. Sebepoškozování, kyberšikana, krádeže, útěky dětí, záškoláctví, poruchy příjmu potravy.“

Ředitelka: „Asi je v malé míře běžné, že si děti prostřednictvím sociálních sítí vyřizují účty, vulgárně se napadají. O kyberšikaně v posledních letech asi nic nevím. V našem dětském

domově byl řešen případ kyberšikany. Šetření probíhalo na úrovni policie ČR. Pachatele se nepodařilo odhalit. Přesně už nevím, jak to dopadlo, musela bych pohledat v archivu. Myslím, že jsme měli celodomořskou komunitu na toto téma s odborníkem.“

Klientka dětského domova: „Setkala, ozval se mi na Facebook asi nějaký „úchyl“, který mi hned nabízel, zda s ním nechci být a podobně. Že mi něco hezkého koupí a že mu stačí se jít projít. Poté po mě chtěl nějaké fotky. Kdysi na domově byla slečna, která se setkala s kyberšikanou a řešila to dokonce i Police ČR.“

6.3.11 Zpětná vazba

Zpětná vazba je důležitou součástí každého preventivního působení. Metodik prevence uvedl, že je pro něj zpětná vazba v jeho práci klíčová, proto ji uskutečňuje pravidelně. Dostává se mu jak ze strany dětí, tak od vedení. Ze všech odpovědí lze vidět, že je kladen důraz na důvěru a spolupráci mezi všemi kolegy. Pro paní ředitelku je zpětná vazba odrazovým můstkem pro řešení budoucích situací. Celková zpětná vazba umožní dětskému domovu lépe koordinovat a koncentrovat práci jednotlivců a celému pedagogickému týmu. Ocenění pozitivních výsledků a upřímné hledání příčin neúspěchů a rezerv motivuje k vyššímu výkonu.

Vychovatelka: „Pravidelně spolu komunikujeme, jak osobně, tak na společných poradách.“

Metodik prevence: „Pro mě jsou zpětná vazba rozhovory s kolegy, se spolupracujícími pedagogy z ostatních institucí, které děti navštěvují. Pro mě je zpětná vazba hlavně to, když daný jev se neopakuje a dítě funguje. Zpětná vazba od dětí často nastává časem, kdy děti po letech přijdou s uvědoměním, že jsme to s nimi mysleli dobře a měli pravdu.“

Ředitelka: „Zpětná vazba je pro mě důležitá pro budoucí řešení situací, mám ráda nad věcmi přehled a kontrolu.“

Klientka dětského domova: „Můžu se jím svěřit, poprosit o pomoc, vím že mi v rámci možností pomůžou.“

6.4 Diskuse

Základní otázka empirického výzkumu zněla: „Jaké nástroje / metody používají vychovatelé při prevenci užívání sociálních sítí“, k této otázce a dalším otázkám je možno uvést následující shrnutí:

Hlavním nástrojem, který pedagogičtí pracovníci užívají jsou rozhovory, díky kterým chtějí u dětí docílit přátelského a respektujícího vztahu. To potvrzuje i E-bezpečí (2022), které ve svém výzkumu Online svět v dětských domovech uvedlo, že dominujícím preventivním opatřením je rozhovor s dítětem, kdy vychovatel dítě učí, jak se v online prostředí chovat bezpečně. Z rozhovorů vyplynulo, že pedagogičtí pracovníci volí jiné alternativy než zákazy. Pokouší se dětem nezakazovat, ale naopak jim zajistit možnost aktivit, dát dětem prostor pro jejich výběr. Participanti v rozhovorech souhlasili, že neúčinná primární prevence se vyznačuje strohým předáváním informací, potlačuje diskuse a zneužívá osobních postojů dítěte tak, jak se píše v metodickém doporučení MŠMT (2010). Dětský domov realizuje řadu preventivních opatření, díky kterým se pokouší zamezit nebezpečnému užívání sociálních sítí. Jedno z míněných opatření je tzv. „rodičovský zámek“, který mohou pedagogičtí pracovníci využít pouze u zařízení, které jsou majetkem dětského domova. To souvisí i s pravomocemi, které mají pedagogičtí pracovníci omezené, nemohou dětem nijak zasahovat do jejich zařízení a soukromí. To nám potvrzuje úmluva o právech dítěte z roku 1989, která říká, že nikdo nesmí svévolně zasahovat do soukromého života, korespondence dítěte. Dnes se myslí převážně ta elektronická korespondence např. e-maily, SMS zprávy, zprávy na sociálních sítích aj. Participanti uvedli, že mají v dětském domově nastavený časový spínač na Wi-Fi zařízení. Až na výjimky, které popisuje metodik prevence, je wifi připojení k dispozici od 14 do 20 hodin. Tuto metodu prevence využívá většina dětských domovů v České republice, to můžeme potvrdit z výsledků výzkumu Online svět v dětských domovech, kdy E – bezpečí (2022) uvedlo, že většina pracovníků z oslovených dětských domovů odpověděli, že děti mají internet k dispozici v dětském domově. Děti k němu mají většinou přístup prostřednictvím wifi, část z nich přes wifi kabel. Vybraná část pracovníků zdůraznila, že děti mají omezený přístup k internetu v předem určených hodinách. Zde se setkáváme s dalším problémem, kterým jsou mobilní placená data. Všichni participanti v rozhorech uvedli, že děti mají mobilní data zaplacená z vlastního kapesného či z biologických rodin. Sama klientka dětského domova potvrdila, že i ona má zaplacená data od biologických rodičů, a to jí dává možnost užívat sociální sítě neomezeně. Tato skutečnost ztěžuje pedagogickým

pracovníkům jejich práci a přehled o trávení času na sociálních sítích. Obecně z toho tedy vyplývá, že nástroje pro kontrolu dětí ze strany pedagogického personálu jsou omezené. Jejich snaha a metody jsou ale bohaté. Pro tuto cílovou skupinu jsou metody v oblasti sociálních sítí klíčové, aby se děti nestaly obětmi.

Dále jsem hledala odpověď na další otázku: „Jak jsou vychovatelé obratní při užívání internetu a sociálních sítí?“ Tato otázka se mi rozdělila do pomyslných dvou dimenzí. Z rozhovorů vyplynulo, že všichni participanti užívají sociální sítě spíše pasivně, využívají starší sociální sítě pouze v základní míře. Všichni participanti mají Facebook, Instagram a Messenger, které řadíme mezi starší a nejrozšířenější sociální sítě. E-bezpeci.cz (2022) nám potvrzuje, že sociální síť Facebook je největší sociální sítí na světě. Vzhledem k věkovému složení pedagogického týmu zkoumaného dětského domova musím vyzdvihnout snahu, kterou všichni pedagogičtí pracovníci ukazují. Ředitelka uvedla, že všichni pedagogičtí pracovníci jsou dobře vybaveni znalostmi o sociálních sítích, umí s nimi pracovat, používají je v rámci práce. Z výzkumu ale vyplynulo, jak jsem již zmínila, že jejich znalost je základní či podle mého názoru nedostačující. Nikdo z uvedených nevyužívá jiné než zmíněné sociální sítě, nemá snahu rozšiřovat své znalosti. Metodik prevence, jako klíčová osoba v preventivním působení, uvedl, že má snahu stále zdokonalovat své působení, a tak využívá sociální sítě anonymně, ke kontrole a přehledu. Jeho preventivní působení se ocitá v menšině vzhledem k ostatním.

V práci jsem se také soustředila na následující otázku: „Setkávají se děti v dětském domově s projevy šikany na sociálních sítích a jaké je jejich řešení ze strany dětského domova?“. Odpovědi na tuto otázku byly velmi shodné, děti v dětském domově se v menší míře setkávají s nevhodným chováním na sociálních sítích, ale konkrétně závažné problémy s kyberšikanou v domově nejsou. Zajímavé zjištění nastalo u klientky dětského domova, která uvedla, že se setkala se sextingem. Dětský domov v rámci prevence řeší řadu témat, jako je komunikace s neznámými lidmi, ochrana osobních údajů na internetu, seznamování v online prostředí, agrese, vyhrožování či slovní napadání, rizikové sexuální chování na internetu. Jedno z uvedených témat zmínila i sama klientka dětského domova, kdy jí na sociálních sítích kontaktoval neznámý muž za účelem vylákání ji na schůzku. V rozhovoru klientka dětského domova uvedla, že se s touto nepříjemnou zkušeností svěřila vychovatelce na své rodinné skupině, která celou situaci nadále řešila s metodikem prevence. Řešení této situace bylo formou setkání, kdy metodik prevence řekl uživatelce, ať neodpovídá na zprávy, nechá si

důkazy – zprávy a nejlépe si zablokuje uživatele. Tyto rady jsou v souladu s doporučením policie ČR (2023), která uvádí vhodný postup, pokud obdržíte nevhodnou zprávu, nebo když vás někdo obtěžuje přes diskusní fórum či „chat“: neodpovídejte, získejte důkaz – zaslané zprávy či vzkazy si ukládejte, zablokujte připojení, změňte identitu či profil, oznamte to správci stránky nebo sociální sítě a řekněte to rodičům.

Také jsem se snažila zjistit, jaké jsou možnosti pomoci a prevence při zjištění kyberšikany. Zajímavostí je, že se všichni participanti shodli na tom, že se v posledních 2 letech nesetkali se závažným případem šikany na sociálních sítích. Metodik prevence uvedl, že v rámci prevence spolupracují se státními i neziskovými organizacemi, které jim poskytují pomoc v dalších oblastech. Pedagogičtí pracovníci v rozhorech uvedli, že pro efektivní prevenci sociálních sítí zajišťují dětem bohatou možnost aktivit, program a režim. V rámci dětského domova děti mají na výběr spoustu aktivit, které jim umožňují vyplnit volný čas. To potvrzuje Nešpor et.al. (1999), cílem efektivní prevence je předcházet patologickému chování a závislostem. Při zjištění šikany na sociálních sítích je nezbytné zajistit ochranu dítěte, podat pomocnou ruku a podpořit. Přesně tyto oblasti zmiňuje klientka dětského domova, která se v dětském domově cítí bezpečně a zmiňuje, že se v případě problému se může na pedagogické pracovníky obrátit.

V práci jsem se zaměřila na trávení volného času dětí v dětském domově. Otázka zněla: „Jak děti z dětského domova tráví svůj volný čas?“ Děti mají širokou škálu volnočasových aktivit, které mohou využívat jak v rámci dětského domova, tak i mimo něj. Pedagogický personál se pomocí těchto aktivit pokouší zamezit patologickému chování a jednání u dětí. Edginton (2006) uvádí, že smysluplné trávení volného času je důležité pro celkový rozvoj osobností dětí. Oblast volného času ovlivňuje zdraví a kvalitu života dítěte. Mé zjištění je takové, že děti sice dodržují v rámci dětského domova denní režim, ale i v něm se vyskytují limity a díky tomu starší děti mají možnost užívat sociální sítě v nekontrolované míře. Děti mají v rámci dne vyhrazený volný čas, ve kterém mohou dělat prakticky cokoli. Vychovatelé sice dodržují denní režim a pokouší se o jakousi pomyslnou „kontrolu“, ale jak již bylo zmíněno v rozhovoru „nemohou dělat nic“ ve zmíněné oblasti kontroly. Děti jsou tedy nekontrolované a jejich čas na sociálních sítích se dle zjištění nedá nijak ohraničit.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se věnovala prevenci a sociálním sítím, které můžeme označit jako celosvětově diskutovaným tématem. Prevence v oblasti sociálních sítí je klíčová pro bezpečí každého jedince. Téma bylo vybráno záměrně, abych přiblížila preventivní strategii a případně zjistila limity a efektivitu prevence při užívání sociálních sítí ve vybraném dětském domově. Cílem diplomové práce bylo na základě rozhovorů s participanty dětského domova hlouběji pochopit a objasnit preventivní strategii v dětském domově. Dále jsem hledala odpovědi na další stanovené otázky.

Diplomová práce je rozčleněna na teoretickou a výzkumnou část. Obsah teoretické části je vytvořen na základě stanoveného cíle práce. Chtěla jsem nahlédnout na danou problematiku z hlediska teoretického, objasnit klíčová témata, vymezit základní pojmy, upozornit na možná rizika sociálních sítí a ukázat možnosti prevence sociálních sítí. Poukázat na osobnost vychovatele a metodika prevence v dětském domově, kteří zastávají v životě dětí hlavní roli.

Ve výzkumné části jsem se zabývala kvalitativním výzkumem. Popsala jsem výzkumný problém a výzkumné otázky, metody sběru dat, výběr participantů, etiku výzkumu, průběh rozhovorů, charakteristiku vybrané organizace. Výstupem z výzkumné části považuji odpovědi na stanovené otázky, které ukázaly, že znalost o sociálních sítích a celkové kompetence pedagogického personálu dětského domova jsou na základní nedostačující úrovni. Sami participanti zmínili v rozhovorech, že své znalosti považují za základní, z celkového šetření jsem došla k témuž názoru. Všichni dotazovaní používají zastaralejší sociální sítě, a kvůli tomu nemají přehled o sociálních sítích. Denní režim dětí je pouze orientační, z důvodu omezených pravomocí nemohou pedagogičtí pracovníci zasahovat do zařízení dětí, a tak nemají přehled o tom, co děti opravdu na sociálních sítích dělají. Stěžejním problémem jsou mobilní data, která si děti v dětské domově zakoupí samy z kapesného či je mají předplacené od biologických rodin, toto zjištění je potenciálně velice rizikové.

Nepochybně by bylo obohacující, kdybych rozšířila vzorek participantů a otázkami bych se snažila jít ještě více do hloubky organizace, tyto dvě věci považuji za limity práce. Nejzmiňovanější oblastí ve výzkumné části byly pravomoce pedagogických pracovníků, které považuji za klíčové ve výzkumné části. Předpokládám, že by tato diplomová práce mohla sloužit jako zpětná vazba a zajímavý rozbor pro vybranou organizaci, mohla by vést k dalšímu zkoumání. Věřím, že stanovený výzkumný cíl: hlouběji pochopit a objasnit preventivní strategii v dětském domově, se mi podařilo splnit.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knihy a monografické publikace

- BĚLÍK, V. a HOFERKOVÁ, S. *Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435-726-8.
- BĚLÍK, V., S. SVOBODA HOFERKOVÁ a B. KRAUS. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika. ISBN 978-80-271-0599-1.
- BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.
- BLINKA, L. *Online závislosti: jednání jako droga? online hry, sex a sociální sítě: diagnostika a závislosti na internetu: prevence a léčba*. Praha: Grada, 2015. Psyché. ISBN 978-80-247-5311-9.
- BONIFACE, S. *Jak blažovat o sociálních médiích*. Přeložil Kateřina HEŘMANOVÁ. Praha: Dobrovský, 2016. Knihy Omega. ISBN 978-80-7390-404-3.
- BURDOVÁ, E. a J. TRAXLER. *Bezpečně na internetu*. Praha: Středočeský kraj ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Středočeského kraje (VISK), 2014. ISBN 978-80-904864-9-2.
- CHUDÝ, Š., P. NEUMEISTER. *Začínající učitel' a zvládanie disciplíny v kontexte 2. st. ZŠ*. Brno: Paido, 2014. ISBN 978-80-7315-250-5.
- ČECH, O. a N. ZVONÍČKOVÁ. *Možnosti prevence rizikového chování dětí*. České Budějovice: Theia – krizové centrum, 2017. ISBN 978-80-904854-5-7.
- ČERNÝ, M. *Základní úrovně provádění primární prevence*. In M. Miovský, L. Skácelová, J. Zapletalová & P. Novák (Eds.). *Primární prevence rizikového chování ve školství* (42–43). 2010. Tišnov: Sdružení SCAN.
- DĚDKOVÁ, L., ČERNÁ, A., ed. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada; Brno, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7.
- DOČEKAL, D. et al. *Dítě v síti: manuál pro rodiče a učitele, kteří chtějí rozumět digitálnímu světu mladé generace*. První vydání. Praha: Mladá fronta, 2019. 207 stran. Flowee. ISBN 978-80-204-5145-3.
- EDGINTON, R. CH., DEGRAAF, G. D., DIESER, B. R., EDGINTON, R. S, 2006. *Leisure and Life Satisfaction. Foundational Perspectives*. Boston: McGraw Hill, ISBN 0-07-288507-6 (váz.).
- GALLÀ, M. *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí: příručka o efektivní školní drogové prevenci*. Přeložil Jindřich BAYER. [Praha]: Úřad vlády České republiky, 2005. Metodika (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-86734-38-2.
- GREGOR, M. a P. VEJVODOVÁ. *Nejlepší kniha o fake news, dezinformacích a manipulacích!!!*. Praha: CPress, 2019.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HOFERKOVÁ, S. a J. ŠŤASTNÁ. *Názory pedagogických pracovníků na etickou výchovu jako možnost prevence sociálně patologických jevů: vybrané výsledky výzkumného šetření*. Učitelství noviny: týdeník pro učitele a přátele školy. Praha: Josef Král 1883-, 2009, 112(12), 17-19. ISSN 0139-5718.

JANSKÝ, P. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-534-9.

JIROVSKÝ, V. *Kybernetická kriminalita: nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1561-2.

JOCHMANNOVÁ, L. *Trauma u dětí: kategorie, projevy a specifika odborné péče*. Praha: Grada, 2021. Psyché. ISBN 978-80-271-2842-6.

KERNIGHAN, B. W. *Jak porozumět digitálnímu světu: vše, co potřebujete vědět o internetu, bezpečnosti a soukromí*. Přeložil Petr HOLČÁK. Praha: Argo, 2019. Zip (Argo: Dokořán). ISBN 978-80-7363-903-7.

KOLÁŘ, Z. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 192 s. ISBN 978-80-247-3710-2.

KOLOUCH, J. *CyberCrime*. Praha: CZ.NIC, z.s.p.o., 2016, 522 s. CZ.NIC, 14. publikace. ISBN 978-80-88168-15-7.

KOPECKÝ, K. a kol. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 169 stran. Monografie. ISBN 978-80-244-4861-9.

KOŽÍŠEK, M. a V. PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5595-3.

KRAUS, B. a J. HRONCOVÁ. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-080-1.

KREJČÍ, M. *DigiDetox: jak na digitální minimalismus*. Praha: Pointa, 2019. ISBN 978-80-88335-42-9.

MIOVSKÝ, M. *Obor adiktologie je odpovědí na požadavek racionalizace přístupu k léčbě a prevenci závislostí*. *Psychiatria pre prax*. Bratislava: MEDUCA, 2006, 7(1), 3. ISSN 1335-9584.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 2006. 1, Praha: Grada Publishing, a. s., ISBN 80-2471362-4.

MIOVSKÝ, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7.

- MIOVSKÝ, M., L. SKÁCELOVÁ, J. ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-392-1.
- MŠMT. *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence užívání návykových látek*. Praha, 2005.
- MŠMT. *Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009–2012*. Praha, 2009.
- NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Vyd. 4., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-908-8.
- NEŠPOR, K., CSÉMY, L., PERNICOVÁ, H. *Zásady efektivní primární prevence*. Praha: Sportpropag, 1999. 39 s.
- NOVOTNÝ, P. *Nový občanský zákoník*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. 208 stran. Právo pro každého. ISBN 978-80-271-0431-4.
- PACHER, P. *Vývojová psychologie*. Praha: University of Applied Management, 2017. ISBN 978-80-88186-16-8.
- PEMOVÁ, T. a R. PTÁČEK. *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2016, 200 s. ISBN 978-80-247-5695-0.
- PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
- PUGNEROVÁ, M. a J. KVINTOVÁ. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada Publishing, 2016. Psyché. ISBN 978-80-247-5452-9.
- REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
- ROGERS-WHITEHEAD, C. *Digitální rodičovství: jak pomoci dětem vybudovat si zdravý vztah k technologiím*. První české vydání. Praha: Grada, 2022. 231 stran. ISBN 978-80-271-3495-3.
- ŘEZÁČ, K. *Potencialita dětí v náhradní rodinné péči: ...od očekávání k autonomii*. První vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2022. x, 377 stran. ISBN 978-80-261-1073-6.
- ŘIHÁČEK, T. a I. ČERMÁK a R. HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 190 s. ISBN 978-80-210-6382-2
- SLUSSAREFF, Michaela. *Hry, síť, porno: rodičovský průvodce džunglí digitálního dětství a puberty*. V Brně: Jan Melvil Publishing, 2022. Žádná velká věda. ISBN 978-80-7555-156-6.
- ŠARBORT, M. *Instalajf: všechno je trochu jinak*. V Praze: CooBoo, 2020. ISBN 978-80-7544-988-7.

ŠEVČÍKOVÁ, A. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.

ŠVAŘÍČEK, R. a K. ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

VALIŠOVÁ, A. a M. KOVAŘÍKOVÁ. *Obecná didaktika a její širší pedagogické souvislosti v úkolech a cvičeních*. Praha: Grada, 2021. Pedagogika. ISBN 978-80-271-3249-2.

VELIKOVSKÁ, M. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché. ISBN 978-80-247-4849-8.

VOTRUBA, S. *Dětský domov – záchrana i prokletí*. Třebíč: Akcent, 2011. ISBN 978-80-7268-814-2.

ZÁBRANSKÝ, T. *Drogová epidemiologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, ISBN 8024407094.

ZORMANOVÁ, L. *Didaktika dospělých*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika. ISBN 978-80-271-0051-4.

ŽUFNÍČEK, J., PACNEROVÁ, H. a ZELENDA KUPCOVÁ, A. *Vybraná témata výchovatelské praxe: inspirace pro vychovatele v zařízeních ústavní a ochranné výchovy*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. ISBN 978-80-87652-59-6.

Internetové zdroje

ADIKTOLOGIE.CZ. *Rozdělení primární prevence* [online]. 2019 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/rozdeleni-primarni-prevence>

AVAST.COM. *O projektu* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.avast.com/cz/besafeonline/pro-media>

CZ.NIC Z.S.P.O. *GRANTOVÉ PROJEKTY* [online]. Praha, 2022 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.nic.cz/page/1515/grantove-projekty/>

██████████.CZ. *Vnitřní řád dětského domova ██████████* [online]. 2019 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.██████████.cz/media/Dokumenty/Vnit%C5%99n%C3%AD%20%C5%99%C3%A1d%2001.06.2019.pdf>

E-BEZPECI.CZ. *Co je flaming* [online]. Olomouc, 2008 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/38-35>

E-BEZPECI.CZ. *ČESKÉ DĚTI A FACEBOOK 2015* [online]. 2015 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/facebook2015/>

E-BEZPECI.CZ. *Základní informace o projektu* [online]. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>

E-BEZPECI.CZ. *Flaming* [online]. 2008 [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/38-35>

E-BEZPECI.CZ. *Rizika používání sociální sítě Facebook* [online]. 2017 [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/tiskoviny/41-rizika-pouzivani-socialni-site-facebook/file>

HAVELKA, K. a J. KNOLLOVÁ. *Trolling – Druh humoru nebo nebezpečná záliba?* [online]. 2021 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/trolling-druh-humoru-nebo-nebezpecna-zaliba/>

INSTAGRAM.COM. *Instagram* [online]. 2022 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://about.instagram.com/>

INTERNETEMBEZPECNE.CZ. *O projektu* [online]. Praha, 2018 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/o-projektu/>

INTERNETEMBEZPECNE.CZ. *Facebook* [online]. Praha, 2022 [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/socialni-media/facebook/>

INTERNETEMBEZPECNE.CZ. *Kyberstalking* [online]. Praha, 2022 [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/rizika-online-komunikace/kyberstalking/>

INTERNETEMBEZPECNE.CZ. *Kyberšikana* [online]. Praha, 2022 [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/rizika-online-komunikace/kybersikana/>

INTERNETEMBEZPECNE.CZ. *Sexting* [online]. Praha, 2022 [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/rizika-online-komunikace/sexting/>

INTERNETEMBEZPECNE.CZ. *Sociální sítě* [online]. Praha [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/socialni-media/socialni-site/>

JSNS.CZ. *Jeden svět na školách* [online]. Praha, 2022 [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://www.jsns.cz/o-jsns/o-nas>

KOPECKÝ, K. *Jak zajistit filtrování závadného obsahu na YouTube bez nutnosti instalovat aplikace rodičovské kontroly?* [online]. Olomouc, 2017 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodicum-ucitelum-zakum/1271-youtube-omezenyrezim>

KOPECKÝ, Kamil. *Online svět v dětských domovech*. E-Bezpečí, roč. 7, č. 1, s. 1-6. Olomouc: Univerzita Palackého, 2022. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=2479>

Meta [online]. 2022 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://about.meta.com/company-info/>

MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. Praha, 2010 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikoveho-chovani>

MŠMT. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních* [online]. Praha, 2016 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MŠMT. *NÁRODNÍ STRATEGIE PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE NA OBDOBÍ 2013–2018* [online]. Praha, 2013 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/28077>

MŠMT. *Vybrané termíny primární prevence* [online]. 2007 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/7266_1_1/

MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže* [online]. Praha, 2010 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikoveho-chovani>

MŠMT. *METODICKÝ POKYN MINISTRA ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY Č. J. 28 275/2000–22 K PREVENCI A ŘEŠENÍ ŠIKANOVÁNÍ MEZI ŽÁKY ŠKOL A ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍ* [online]. Praha [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani>

MŠMT. *NÁRODNÍ STRATEGIE PRIMÁRNÍ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE NA OBDOBÍ 2019–2027* [online]. Praha, 2019 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf

NCBI.CZ. *O nás* [online]. 2023 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.ncbi.cz/>

NEŠPOR, CSÉMY a PERNICOVÁ. MŠMT. *Zásady efektivní primární prevence: Dílčí úkol grantového projektu* [online]. 1999 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.drnespor.eu/knizkycz.html>

NOVÁKOVÁ, Michaela. *Sexting* [online]. 2016 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/sexting.aspx>

NUKIB.CZ. *Aplikace TikTok představuje bezpečnostní hrozbu* [online]. 2023 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://www.nukib.cz/cs/infoservis/hrozby/1941-aplikace-tiktok-predstavuje-bezpecnostni-hrozbu/>

POLICIE.CZ. *Jak se vyhnout nástrahám internetu* [online]. 2023 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/jak-se-vyhnout-nastraham-internetu.aspx>

Sdělení č. 104/1991 Sb.: *Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte*. In: *Zákony pro lidi*, 1991, 22/1991. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

SITEVHRSTI.CZ. *Sociální sítě* [online]. 2022 [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://sitevhrsti.cz/socialni-site/>

Snapchat [online]. 2022 [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <https://snap.com/en-US>

STATISTA.COM. *Facebook* [online]. 2022 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>

ŠANCE DĚTEM. *Graf: Kolik dětí opouští ročně dětské domovy v ČR?* [online]. 2021 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/graf-kolik-deti-opousti-rocne-detske-domovy-v-cr>

TikTok [online]. 2022 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.tiktok.com/about?lang=cs-CZ>

Twitch [online]. 2022 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.twitch.tv/p/cs-cz/about/>

URBAN75.COM. *Trolling* [online]. 2022 [cit. 2023-04-09]. Dostupné z: <http://www.urban75.com/Mag/troll.html>

Vyhláška č. 72/2005 Sb.: *Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních*. In: *Zákony pro lidi*, 2005, 20/2005. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72>

YouTube [online]. 2023 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://about.youtube>

Zákon č. 109/2002 Sb.: *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů*. In: *Zákony pro lidi*, 2002, 48/2002. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

Zákon č. 563/2004 Sb.: *Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů*. In: *Zákony pro lidi*, 2004, 190/2004. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

Obrázky

Obrázek č.1:

Kolik dětí opouští ročně dětské domovy v ČR? [online]. In: 11.2.2021 [cit. 2023-04-16].

Dostupné z: <https://sancedetem.cz/graf-kolik-deti-opousti-rocne-detske-domovy-v-cr>

Obrázek č. 2:

MIOVSKÝ, M. *Základní struktura prevence na krajské úrovni* [online]. In: *Prevence rizikového chování ve školství* (2nd ed.). 2015 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z:

<https://www.adiktologie.cz/prevence-rizikoveho-chovani-ve-skolstvi>

Obrázek č. 3:

KOPECKÝ, K. a R. SZOTKOWSKI. *Omezování obsahu*. In: *E – Bezpečí* [online]. 7.2.2022 [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=2479>

Obrázek č. 4:

Vývoj sociálních sítí [online]. In: 2022 [cit. 2023-04-16]. Dostupné z:

<https://about.meta.com/company-info/>

Přílohy

Příloha č. 1: Tabulka č. 1: Nejoblíbenější sociální sítě v počtu návštěvnosti za měsíc v ČR

1	Facebook	2 603 000
2	WhatsApp	2 000 000
3	YouTube	2 000 000
4	Messenger	1 300 000
5	WeChat	1 203 000
6	Instagram	1 082 000
7	TikTok	800 000

Příloha č. 2: Tabulka č. 2: Přehled kategorií a trsů

1. Úroveň znalostí pedagogických pracovníků v oblasti sociálních sítí a internetu	Sociální sítě Kolektiv pedagogických pracovníků Znalost
2. Vztahy a spolupráce v oblasti prevence v dětském domově	Spolupracující organizace Důvěra Pomoc
3. Režim dětí v dětském domově	Volný čas Časový spínač Vnitřní řád
4. Pravomoce pedagogických pracovníků v oblasti sociálních sítí	Omezený přístup Nadřazené orgány Soukromí
5. Prevence v dětském domově	Sociálně patologické jevy Prevence Řešení situací
6. Pohled na regulaci užívání sociálních sítí	Denní režim Čas na sociálních sítí Volnočasové aktivity
7. Děti užívaná zařízení	Telefony Počítače
8. Kapesné a jeho využití	Biologičtí rodiče Kapesné Zaplacená data

9. Přehled o užívání sociálních sítí dětmi a jeho obsahu	Přátelský vztah Komunikace o sociálních sítí Dodržování pravidel
10. Rizikové chování u dětí, kyberšikana	Kyberšikana Patologické chování Případ sextingu
11. Zpětná vazba	Komunikace Porady Možnosti pomoci

Příloha č.3: Tabulka č.3: Přehled participantů

Participant	Pohlaví	Věk	Praxe/ Délka pobytu v dětském domově
Vychovatel	Žena	42	11 let
Ředitel zařízení	Žena	60	18 let
Metodik prevence	Muž	54	10 let
Klient dětského domova	Žena	17	12 let